

В. В. Каплінський

Навчально-методичні матеріали до комплексного державного екзамену

***(освітньо-кваліфікаційний рівень
«спеціаліст»)***

- Перелік та короткий зміст питань з основ виховної діяльності вчителя фізичної культури
- Питання з сучасних педагогічних технологій викладання фізичної культури
- Алгоритми аналізу відеоситуацій
- Зразки аналізу відеоситуацій за окремими алгоритмами
- Тренувальні завдання
- Сценарії виховних заходів з використанням відеофрагментів

Рецензенти: доктор пед. наук, професор **Шахов В.І.**

канд. філологічних наук, старший викладач **Ткачук Т.П.**

Затверджено вченою радою Інституту фізичного виховання і спорту. Протокол №14 від 11.04.2012 р.

Каплінський Василь Васильович

Каплінський В.В. Навчально-методичні матеріали до комплексного державного екзамену (освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст»)/ В.В Каплінський.- Вінниця 2012.66-с

Навчально-методичний посібник містить матеріали для підготовки до комплексного державного екзамену (освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст»). У посібнику подано перелік та стислий зміст теоретичних питань з основ виховної діяльності вчителя фізичної культури, алгоритми аналізу відеоситуацій, проілюстровані окремими зразками; тренувальні завдання. До навчально-методичних матеріалів додано DVD диск з відеоситуаціями та сценарії виховних заходів, змодельованих на основі відеофрагментів. Виконання тренувальних завдань допоможе успішно підготуватись до державного екзамену.

Зміст

Пояснювальна записка

§ 1. Теоретичні питання комплексного державного екзамену.

- Перелік та короткий зміст екзаменаційних питань з основ виховної діяльності вчителя фізичної культури.
- Перелік питань з сучасних педагогічних технологій викладання фізичної культури.

§ 2. Практичні завдання комплексного державного екзамену.

- Тематика відеоситуацій.
- Алгоритми аналізу відеоситуацій.
- Зразки аналізу відеоситуацій за окремими алгоритмами.

§ 3. Завдання для самоперевірки.

- Тести з основ виховної діяльності вчителя фізичної культури.
- Тренувальні завдання.
- Ключі до тестових завдань.

Додатки.

Рекомендована література з сучасних педагогічних технологій викладання фізичної культури.

Рекомендована література з основ виховної діяльності вчителя фізичної культури.

Пояснювальна записка

Комплексний державний екзамен включає питання з сучасних педагогічних технологій викладання фізичної культури, питання з основ виховної діяльності вчителя фізичної культури та практичне завдання (аналіз відеоситуації, що відображає виховний процес).

Особливістю змісту питань з основ виховної діяльності вчителя фізичної культури є те, що більшість з них – це питання, які потребують порівняльного аналізу педагогічних концепцій, категорій, стилів, процесів, методів, прийомів тощо. Вони не дублюють відкритих питань з педагогіки (державного екзамену, який складався на IV курсі (осв.- кваліф. рівень «бакалавр»)).

Питання з сучасних педагогічних технологій викладання фізичної культури спрямовані на виявлення у майбутніх спеціалістів досвіду практичної діяльності вчителя фізичної культури, в тому числі і інноваційного досвіду. Теоретичні аспекти фізичного виховання, представлені у змісті екзамену, полягають у розкритті саме **способів практичної діяльності**, оскільки теорія фізичного виховання представлена у змісті державного екзамену з теорії та методики фізичного виховання, складеного на IV курсі.

Один з найважливіших компонентів змісту освіти – досвід творчої діяльності – представлений у практичному екзаменаційному завданні (відеоситуації).

Відеоситуації, відображаючи живий навчально-виховний процес, виявляють вміння майбутнього педагога застосовувати набуті теоретичні знання у практичній діяльності. Кількість відеоситуацій відповідає кількості студентів, що складають державний екзамен, тому вони не повторюються.

Ситуації охоплюють основні аспекти навчально-виховної діяльності вчителя фізичної культури. Для зручності аналізу ситуацій даються окремі алгоритми, які відображають різні напрямки виховної діяльності вчителя фізичної культури, а саме: забезпечення контакту з вихованцями і попередження конфліктних ситуацій; специфіку виховної роботи з важковиховуваними; ситуацій першого знайомства; ситуації в яких необхідно застосувати прийоми виховної взаємодії та інші.

Навчально-методичні матеріали містять у собі два сценарії з проблеми самовиховання (з використанням відеоситуацій), які можна використати у процесі майбутньої професійної діяльності спеціаліста як вчителя, вихователя, тренера.

§ 1. Теоретичні питання комплексного державного екзамену з основ виховної діяльності вчителя фізичної культури.

1. Роль виховання у розвитку особистості.

Ознаки виховання як діяльності: цілеспрямованість, суб'єкт-суб'єктний характер, взаємодія, спрямованість на всебічний розвиток особистості. Різні позиції щодо значення виховання у розвитку особистості: виховання всесильне; виховання безсиле.

Роль виховання у прискоренні розвитку позитивних спадкових задатків особистості і у гальмуванні негативних. Виховання як нейтралізатор негативного впливу соціального середовища та засобів масової інформації. Роль виховання у формуванні заздалегідь спроектованих якостей особистості та самовихованні.

2. Виховна діяльність. Її особливості та структура.

Особливості виховної діяльності: суб'єкт-суб'єктний характер, обумовленість результатів виховної діяльності ставленням до особистості педагога, прихований характер виховання у професійній діяльності педагога, налагодження взаємостосунків як важлива умова її ефективності, нерівнозначність виховних впливів, складність діагностування результатів виховання, віддаленість результатів в часі.

Об'єкт та предмет педагогічної діяльності. Цільовий та мотиваційний компоненти. Зміст, засоби (форми, методи, прийоми, знаряддя). Зворотній зв'язок (контроль, самоконтроль). Результат (продукт) діяльності.

3. Професійні здібності вчителя фізичної культури.

Здібності як внутрішні передумови успішної діяльності. Спеціальні здібності вчителя фізичної культури. Загальнопедагогічні здібності: пізнавальні, конструктивні, прогностичні, організаторські, комунікативні, перцептивні, мовні, дидактичні, аналітичні, сугестивні. Структура комунікативних здібностей, спрямованих на забезпечення контакту, підтримання його, попередження конфліктів, з'ясування стосунків після конфліктів.

4. Складові педагогічного авторитету вчителя фізичної культури.

Авторитет як вагомий коефіцієнт професіоналізму вчителя. Складові компоненти авторитету: високий професійний рівень, ерудиція, загальний світогляд; високий рівень внутрішньої культури; прояв індивідуальності педагога та наявність власної позиції; почуття розумного та доречного гумору; уміння спілкуватись на рівних, не підкреслюючи своєї вищості над учнями; наявність педагогічного такту, неформальний підхід до виконання своїх обов'язків тощо.

5. Порівняльний аналіз стилів педагогічного спілкування вчителя фізичної культури з учнями.

Авторитарний стиль як стиль, спрямований на концентрацію влади в руках педагога. Суб'єкт-об'єктний характер авторитарного стилю. Різновиди авторитарного стилю: «Я-командувач», «Я-батько». Спілкування-залякування. Рівноправність у стосунках як основна ознака демократичного стилю: спілкування на основі захоплення спільною творчою діяльністю, спілкування на основі дружніх стосунків. Спілкування-загравання. Головні ознаки та негативні наслідки ліберального стилю спілкування. Індивідуальний стиль спілкування та особливості його формування.

6. Ціль та основні напрямки виховної діяльності вчителя фізичної культури.

Мета як уявний кінцевий результат діяльності. Цілі виховної діяльності у зарубіжній педагогіці з позицій різних філософських течій: екзистенціалізму, прагматизму, біхевіоризму, неогуманізму. Мета та основні напрямки виховання у вітчизняній педагогіці: розумове, естетичне, фізичне, моральне, трудове виховання. Суть та завдання кожного напрямку. Взаємозв'язок між розумовим та фізичним вихованням. Статеве виховання як соціально-педагогічна проблема.

7. Сутність та етапи морального виховання учнів загальноосвітньої школи.

Мораль як система норм, принципів, правил, що регулюють поведінку людини, необхідність їх засвоєння як регулятора поведінки. Етапи морального виховання: ознайомлення з нормами моралі, формування ставлень, поглядів та моральних переконань, спрямованості особистості, контроль думок як найвищий рівень духовної культури особистості.

8. Причини зниження рівня моральної культури школярів.

Зміст моральної культури особистості. Культура зовнішня (демонстративна) і внутрішня. Причини зниження рівня моральної культури школярів у сучасних умовах: соціальні (подвійна мораль сучасного суспільства, негативний вплив оточуючого середовища та засобів масової інформації, попкультури); причини пов'язані з недоліками роботи школи (формалізм в організації роботи, відсутність професіоналізму у здійсненні виховного впливу, подвійні стандарти поведінки педагогів); причини, пов'язані з недоліками сімейного виховання; причини особистісного характеру (залежність від негативного оточення, комп'ютерна залежність, відсутність сили волі, педагогічна занедбаність).

9. Методи формування моральної свідомості.

Структура моральної свідомості. Методи впливу на свідомість. Переконавання як метод словесного впливу на вихованця шляхом звернення до його власного критичного мислення. Умови ефективного переконування. Приклад як метод ознайомлення з позитивним зразком, еталоном для наслідування. Роль прикладу учителя фізичної культури у моральному вихованні школярів. Дискусія як метод обговорення суперечливих питань. Вимоги до проведення диспуту. Використання виховних ситуацій з метою формування моральної свідомості (спеціально створених, природніх ситуацій вибуху).

10. Показники моральної вихованості особистості та методи їх діагностування.

Моральна вихованість як результат морального виховання. Зовнішні показники моральної вихованості (дії, вчинки, судження особистості, зовнішній вигляд). Внутрішні показники (мотиви, переконання, ідеали, ціннісні орієнтації). Вихованість як сформованість моральних ставлень (до інших людей, до самого себе, до праці, природи), морально-вольові якості як важливий показник вихованості особистості (стриманість, рішучість, принциповість). Методи вивчення моральної вихованості учнів (спостереження, бесіда, метод створення виховних ситуацій).

11. Порівняльний аналіз базових концепцій виховання як можливих моделей виховної діяльності вчителя фізичної культури.

Виховання як процес формування особистості за певним заданим зразком з позицій директивної концепції виховання. Особливості директивної концепції: відкритість, суб'єкт-об'єктний характер, визнання ведучої ролі вихователя, нормативність, обмеженість свободи вихованця. Метафора: скульптор і глина. Модель прихованого виховного впливу як програмування вихователем поведінки вихованця у прихованій формі. Метафора: паперовий змій, оманлива свобода якого знаходиться в руках людини, що тримає за нитку. Суб'єкт-суб'єктний характер концепції сприяння (допомоги). Метафора: садівник і дерево. Концепція невтручання. Метафора: решітка, по якій вільно в'ється квітка. Взаємовідповідність між концепціями виховання та віковими етапами розвитку особистості.

12. Психологічні механізми виховання та їх врахування у виховній діяльності вчителя фізичної культури.

Психологічні механізми виховання як шляхи розвитку мотиваційно-ціннісної сфери особистості в процесі засвоєння нею соціального досвіду.

Ідентифікація як процес ототожнення себе з іншою людиною, внаслідок чого відбувається несвідоме присвоєння моральних цінностей та способів поведінки. Наслідування як цілеспрямоване відтворення манер, вчинків і звичок інших людей. Конформність як зміна власної поведінки або поглядів внаслідок тиску групи. Зовнішня та внутрішня конформність. Вживання в соціальну роль, наслідком якої є засвоєння особистістю норм і способів поведінки, яких вимагає її соціальна роль. Емоційне обумовлювання як шлях закріплення позитивної поведінки на основі виникнення позитивних емоцій і припинення негативної - на основі виникнення негативних емоцій.

13. Незалежна та конформна поведінка. Формування активної особистісної позиції школяра.

Ознаки особистості: свідомо поведінка, наявність власної позиції, самовдосконалення. Конформність як зміна власної поведінки або поглядів внаслідок пристосування до позиції більшості. Зовнішня та внутрішня конформність. Незалежна поведінка як поведінка на основі власних переконань та поглядів. Умови формування активної особистісної позиції: наявність у педагога власної позиції; ознайомлення з прикладами прояву власної позиції літературних героїв, кіногероїв, сучасників; створення спеціальних виховних ситуацій вибору; застосування проблемних методів навчання; створення сприятливих умов у колективі для висловлювання власної позиції та культивування поваги до неї.

14. Врахування закономірностей та опора на принципи виховання у професійній діяльності вчителя фізичної культури.

Логіка процесу виховання: зовнішні впливи, їхнє прийняття та перехід у внутрішній план особистості вихованця, внутрішні зміни у структурі особистості вихованця. Закономірності виховання: обумовленість результатів виховання ставленням до особистості педагога, активністю його учасників, організацією спілкування, узгодженістю виховних впливів з боку різних суб'єктів виховання. Принципи виховання як вихідні положення, від дотримання яких залежить результативність виховання. Принцип безумовного позитивного ставлення до особистості вихованця. Опора на позитивне в дитині. Поєднання поваги з вимогливістю до вихованця. Поєднання педагогічного керівництва з розвитком ініціативи і самодіяльності вихованців. Прихованість виховних впливів. Систематичність і наступність виховання. Єдність і послідовність виховних впливів. Емоційність виховання. Врахування вікових та індивідуальних особливостей вихованців.

15. Педагогічні умови забезпечення взаємного контакту з учнями.

Різновиди контакту: зовнішній як видимість контакту та внутрішній, духовний контакт як контакт, базований на емоційній єдності та взаємоприйнятті. Умови виникнення та зміцнення духовного контакту: довіра; щирість; прихильність та любов до вихованців; прагнення зрозуміти їх внутрішній світ; безумовне позитивне ставлення; співпереживання; прояв уваги та турботи. Комунікативні уміння педагога як засоби забезпечення і підтримування взаємного контакту

16. Метод педагогічно доцільної самопрезентації вчителя фізичної культури.

Самопрезентація як намагання вихователя справити позитивне враження, викликати довіру та симпатію. Умови продуктивної самопрезентації: високий професійний рівень, ерудиція, загальний світогляд; наявність внутрішньої культури; почуття розумного і доречного гумору; єдність між словами та вчинками; щирість та стриманість; спілкування на рівних, без підкреслення своєї вищості над учнями. Маніпулятивні стратегії самопрезентації: гра на почуттях самолюбства вихованців і підняття їхньої цінності шляхом незаслуженої похвали; надання можливості вихованцям відчувати свою значущість шляхом демонстрування згоди з їхніми поглядами та переконаннями; демонстрування готовності на значні жертви заради вихованців та ін. Непродуктивні стратегії самопрезентації, обумовлені заграванням, поступливістю, панібратськими стосунками, невимогливістю.

17. Значення методів переконування і навіювання у виховній діяльності вчителя фізичної культури.

Переконування як метод словесного впливу на вихованця (його свідомість та поведінку) шляхом звернення до власного критичного мислення особистості. Особливості переконування: звернення до свідомості з допомогою аргументів, доказів; право вихованця не прийняти наведені аргументи; право на самостійне рішення змінити свої погляди і поведінку. Умови ефективності переконування: ставлення до вчителя; переконливість аргументів; вміння, не нав'язуючи своєї позиції, підводити до самостійних висновків; бачення зворотної реакції і коригування своєї поведінки; почуття міри; врахування індивідуальних особливостей; уникнення повчань, моралізування та нотацій. Навіювання як безпосередній вплив на особистість, який зумовлює некритичне і несвідоме засвоєння нею певних поглядів чи виконання дій. Фактори, що впливають на

ефективність навіювання: особливості вихователя (авторитет, привабливість, зовнішній вигляд, майстерність усного мовлення); особливості вихованців (вік, стать, критичне мислення).

18. Порівняльний аналіз заохочувальних та гальмівних прийомів виховного впливу.

Заохочувальні прийоми як прийоми, що викликають позитивні почуття (радості, вдячності, віри в свої сили, натхнення) і надихають на подальшу позитивну поведінку: довіра, моральна підтримка та зміцнення віри в свої сили, залучення до цікавої діяльності, організація успіху в навчанні, збудження гуманних почуттів, прояв уваги, піклування і доброти, обхідний рух, прояв умінь та переваг вчителя. Гальмівні прийоми як прийоми, що викликають негативні почуття (сорому, незручності, гіркоти, каяття, незадоволення своєю поведінкою) і сприяють виправленню негативної поведінки: вдавана байдужість, вдавана недовіра, натяк, іронія, обурення, збудження тривоги про майбутнє покарання і т. ін. Особливості їх застосування у виховній діяльності вчителя фізичної культури.

19. Метод виховних ситуацій: сутність, різновиди та умови ефективного застосування.

Метод виховних ситуацій як метод виховання через організацію поведінки вихованців. Спеціально створені (штучні) виховні ситуації. Природні виховні ситуації. Їх використання з метою виховного впливу та спрямування у виховне русло. Ситуації вибуху як виховні ситуації, пов'язані з неочікуваними діями вихователя, що спричиняють вибух у свідомості вихованця, гальмуючи його негативну поведінку. Стрімка перебудова особистості вихованця як результат ситуації вибуху. Виховна взаємодія з вихованцями в процесі застосування виховних ситуацій: постановка цілі, зовнішній вплив та його комунікативне забезпечення, перехід у внутрішній план особистості вихованця, зміни у структурі особистості вихованця.

20. Типи важковиховуваних підлітків. Причини важковиховуваності.

Важковиховуваність як протидія виховним впливам. Педагогічно занедбані підлітки. Важковиховуваність, спричинена особливостями психіки вихованця. Оманлива або ситуативна важковиховуваність (з причин невмілих дій педагогів). Власне важковиховувані підлітки. Причини важковиховуваності: соціальні; причини, пов'язані з недоліками роботи школи; причини, пов'язані з недоліками сімейного виховання.

21. Етапи корекційної роботи з важковиховуваними.

Етапи корекції важковихованості: забезпечення взаємного контакту; аналіз причин важковихованості; дискредитація негативних норм поведінки; включення в діяльність з формування позитивних якостей; та норм поведінки; організація самовиховання.

22. Аналіз типових недоліків сімейного виховання. Форми взаємодії вчителя фізичної культури з батьками.

Типові недоліки сімейного виховання: низький рівень педагогічної культури батьків; жорсткий зовнішній тиск та антипедагогічні засоби впливу; нерозуміння внутрішнього світу, потреб та інтересів дитини; надмірна опіка та потурання бажанням дитини; взаємна неузгодженість та непослідовність батьків; негативний приклад батьків та ін. Фактори, що сприяють успішному сімейному вихованню: наявність духовного контакту з дітьми; обмеженість; сімейна дисципліна; позитивний приклад; узгодженість вимог старших членів сім'ї; взаємодія з педагогами. Індивідуальні та колективні форми взаємодії вчителя фізичної культури з батьками.

23. Конфлікт у виховному процесі. Види конфліктів. Фази протікання конфлікту.

Види конфліктів у виховному процесі: конфлікт діяльності, конфлікт поведінки, конфлікт відносин. Деструктивні та конструктивні конфлікти. Спрямування конфлікту у конструктивне русло. Фази протікання конфліктів: латентна, демонстративна, агресивна, батальна, фінальна. Можливі наслідки фінальної фази конфлікту.

24. Причини конфліктів відносин та конфліктів поведінки.

Сутність конфліктів відносин та конфліктів поведінки. Причини конфліктів відносин: приниження гідності учнів безтактність; нав'язування педагогом своєї точки зору; зверхність педагога; дискримінація учнів; розголошення довірених вчителю секретів. Причини конфліктів поведінки: провокування конфлікту з метою самоствердження; намагання привернути увагу до себе; прагнення здобути владу; помста.

25. Причини конфліктів діяльності (дидактичних).

Сутність дидактичних конфліктів. Недоліки в організації навчальної діяльності як причини дидактичних конфліктів: недосконала методика; необ'єктивність та несправедливість оцінювання; залежність оцінки від ставлення до учня та настрою вчителя; позапрограмні вимоги; нездатність педагога підтримувати дисципліну на уроці.

26. Шляхи попередження та розв'язання конфліктів.

Шляхи попередження конфліктів у виховному процесі: виявлення типу та причин конфлікту з обов'язковим пошуком їх у собі; завчасне уникнення конфлікту на основі прогнозу його негативних наслідків; вміння стримувати негативні емоції та керувати своїм настроєм; тактовність педагога. Шляхи з'ясування відносин після конфлікту. Правила спілкування. Роль комунікативних умінь у розв'язанні конфліктів.

27. Способи розв'язання педагогічних ситуацій.

Педагогічна ситуація як невід'ємна складова виховного процесу. Види педагогічних ситуацій (ситуації першого знайомства, ситуації дидактичного характеру, ситуації-провокування конфлікту). Способи розв'язання педагогічних ситуацій: метод спроб і помилок; інтуїтивна поведінка педагога; стереотипна поведінка педагога; педагогічно доцільна поведінка. Алгоритм педагогічно доцільної поведінки: врахування закономірностей виховного процесу; опора на принципи виховання; вибір оптимальних методів та прийомів виховання; вибір оптимального варіанту розв'язання ситуації з врахуванням наступної логіки (зовнішній вплив – його перехід у внутрішній план особистості – зміни у структурі особистості вихованця).

28. Використання ідей А.С.Макаренка у виховній діяльності вчителя фізичної культури.

Ідеї А.С.Макаренка щодо організації колективу. Етапи розвитку колективу: Вихователь як суб'єкт виховання, актив як суб'єкт виховання, колектив як суб'єкт виховання. Привабливі цілі як рушійна сила згуртування колективу, секрети виховного впливу А.С.Макаренка. Положення, що стали принципами виховання: поєднання поваги з вимогливістю; безумовне позитивне ставлення до особистості вихованця; прихованість виховних впливів; поєднання педагогічного керівництва з розвитком ініціативи. Прийоми виховного впливу А.С.Макаренка: тривога про майбутнє покарання, вдавана байдужість, вибух, довіра, залучення до цікавої діяльності. Метод педагогічної вимоги А.С.Макаренка. Види батьківського авторитету.

29. Використання ідей педагогів-новаторів у виховній діяльності вчителя фізичної культури.

Новаторство як альтернатива традиційного підходу до організації виховного процесу. Ідеї реалізації виховного потенціалу уроків Є.М.Ільїна: підготовка учнів до життя; застосування цікавих творчих прийомів розвитку активності учнів; забезпечення психологічного контакту у педагогічному процесі; забезпечення

духовного контакту з учнями; провідна роль особистості педагога у вихованні; духовна культура учнів як найважливіша ціль навчального процесу. Ідеї гуманізму та особистісно-орієнтованого навчання Ш.О.Амонашвілі: педагогічний процес як радість життя; спілкування на рівних; ідея олюднення знань; безумовне позитивне ставлення до особистості учня. Ідеї розумового виховання учнів у новаторській методиці В.Ф. Шаталова. Педагоги-новатори з фізичного виховання.

30. Етапи організації самовиховання школярів в системі роботи вчителя фізичної культури.

Самовиховання як цілеспрямований вплив особистості самої на себе з метою самовдосконалення. Спонукальний етап самовиховання (забезпечення інтересу, перехід інтересу у потребу, бажання, прийняття рішення). Цільовий етап (здійснення самооцінки, постановка цілей та завдань), організаційно-діяльнісний етап (програмування, включення в діяльність, спрямовану на реалізацію програми, активізація вольових зусиль, регулярність). Бар'єри самовиховання: негативний вплив оточення, звичка відкладати на пізніше, відсутність систематичності і регулярності. Контрольно-регулювальний етап самовиховання.

**Перелік питань з сучасних педагогічних технологій
викладання фізичної культури**

1. Цілі і завдання предмету «Фізична культура» в школі.
2. Зміст предмету «Фізична культура» у початковій школі.
3. Основні компоненти змісту предмету «Фізична культура» в школі.
4. Характеристика фізкультурної освіти: загальна, додаткова, профільна.
5. Становлення теорії і методики викладання предмету «Фізична культура».
6. Характеристика технологічності педагогічних процесів.
7. Характеристика аспектів педагогічної технології.
8. Характеристика циклів технології.
9. Компоненти програмування: стимуляційно-мотиваційний, операційно-діяльнісний, оціночно-аналітичний.
10. Програмування, як один з основних елементів навчально-виховного процесу з фізичної культури.
11. Функції програмування.
12. Характеристика перспективного (річного) програмування.
13. Вимоги до складання річного плану графіку вивчення програмового матеріалу з фізичної культури.
14. Характеристика поурочного планування навчального матеріалу з предмету «Фізична культура» на семестр.
15. Характеристика оперативного планування навчального матеріалу з предмету «Фізична культура».
16. Ю.К. Бабанський про дидактичні процеси з фізичної культури.
17. Характеристика оздоровчо-адаптивної моделі фізичного виховання.
18. Характеристика соціально-орієнтованої моделі фізичного виховання.
19. Характеристика особистісно-орієнтованої моделі фізичного виховання.
20. Характеристика спортивно-рекреативної моделі фізичного виховання.
21. Характеристика поняття «Здоров'язберігаючі технології».
22. Характеристика технології навчання здоров'ю.
23. Типи здоров'язберігаючих технологій: оздоровчі, технології навчання здоров'ю, виховання культури здоров'я, здоров'язберігаючі технології.
24. Характеристика оздоровчої та здоров'язберігаючої технологій.

25. Характеристика поняття «Здоров'я». Характеристика різних типів здоров'я: фізичне, психічне, соціальне, духовне, індивідуальне.
26. Характеристика поняття «Здоровий спосіб життя» та його складові.
27. Компоненти здоров'язберігаючих технологій.
28. Функції здоров'язберігаючих технологій.
29. Методика роботи з учнями з питань здоров'язбереження.
30. Класифікація здоров'язберігаючих технологій.

§ 2. Практичні завдання комплексного державного екзамену (аналіз відеоситуацій).

Практичним завданням державного екзамену є **відеоситуації**, які відображають найрізноманітніші аспекти виховної діяльності вчителя фізичної культури.

Зміст відеоситуацій.

1. Ситуації першого знайомства вчителя з учнями: ситуації, які відображають:
 - конструктивні стратегії самопрезентації;
 - маніпулятивні стратегії самопрезентації;
 - педагогічно недоцільну самопрезентацію (непродуктивну);
 - ситуації першого знайомства, в яких учні випробовують вчителя.
2. Відеоситуації виховного спрямування: ситуації, в яких потрібно визначити:
 - принципи виховання, що сприяють його ефективності;
 - порушення принципів виховання;
 - методи та прийоми виховного впливу й умови їхньої ефективності чи неефективності;
 - стилі педагогічного спілкування та їхнього виховного потенціалу;
 - тип важковиховуваності та етапи подальшої корекційної роботи з важковиховуваними;
 - концепції виховання;
 - етапи виховання;
 - психологічні механізми виховання;
 - причини важковиховуваності;
 - причини негативного ставлення до особистості вчителя;
 - типи та причини конфліктів, шляхи їхнього розв'язання;
 - причини негативного ставлення до навчальної діяльності;
 - особливості виховання у вузькому розумінні;

- недоліки сімейного виховання;
- недоліки спілкування вихователя з вихованцями;
- помилки вихователя у здійсненні виховного впливу;
- фактори успішного виховного впливу;
- стадії розвитку колективу та умов успішного чи неуспішного впливу колективу на особистість;
- рівень вихованості за певними показниками.

3. Ситуації, що стосуються оцінки особистості вчителя та його поведінки.

- на визначення професійних здібностей та вмінь вчителя, що проявляються в тій чи іншій ситуації;
- на визначення компонентів авторитету вчителя;
- на визначення особистісних якостей вчителя, що сприяють чи несприяють успішності його професійної діяльності;
- на оцінку усного мовлення вчителя та його невербальної поведінки;
- на визначення комунікативних помилок вчителя;
- на оцінку поведінки вчителя у складній педагогічній ситуації.

Алгоритм аналізу відеоситуацій

Алгоритм №1

Відеоситуації, зміст яких відображає процес виховання

1. Визначити, на позиціях якої концепції виховання знаходиться педагог в певній ситуації (директивної, прихованої, сприяння).
2. Стиль спілкування (авторитарний, демократичний, ліберальний, спілкування-залякування, спілкування-загравання). Позитивне та негативне у стилі спілкування педагога.
3. Наявність яких принципів виховання підвищують ефективність виховного впливу, або порушення яких принципів знижує його результативність?
4. Які методи виховання було використано у заданій відеоситуації?
5. Педагогічна доцільність вибраних методів та умови успішності чи неуспішності.
6. Які прийоми виховного впливу підсилюють ефективність методів?

Алгоритм №2

Відеоситуації, зміст яких відображає самопрезентацію педагога

1. Завдання педагога в ситуації першого знайомства.
2. Стратегія самопрезентації (конструктивна, неконструктивна, маніпулятивна).

3. Назвіть ознаки, за якими було визначено стратегію самопрезентації, визначте причини успіху або невдачі педагога.
4. Відповідність дій педагога віковим та індивідуальним особливостям учнів, умовам протікання ситуації.
5. Чи не є дії вчителя такими, що викликають протидію (надто повчальними, моралізаторськими).
6. Результативність (чи зумів педагог викликати позитивне ставлення до себе, забезпечити взаємний контакт, включити учнів у відповідну діяльність).

Ілюстрація

Коли Світлана Сергіївна вперше переступила поріг учительської фізико-математичного ліцею, вчителі їй поспівчували, оскільки знали ставлення до літератури майбутніх математиків з 10-Б класу. В учительській вона переважно мовчала. Але це мовчання було змістовним. Недарма ще в університеті студентку Світлану називали майстринею змістовних пауз.

До уроку в 10-Б залишалася майже година. Світлані Сергіївні цього було досить, щоб обміркувати свою зустріч з десятикласниками. Вони також готувались «гідно» зустріти нову вчительку.

З порога Світлана Сергіївна кинула погляд на дошку, вцент списану формулами. Всі демонстративно виконували завдання, написані на дошці. Староста сказав, одночасно продовжуючи писати в зошиті: «Сьогодні у нас директорська контрольна. Ми маємо до неї підготуватись. Наш ліцей спеціалізований, фізико-математичний. А тому ми Вам пропонуємо таку форму співробітництва: Ви нам розповідаєте літературу, а ми розв'язуємо задачі. І нам буде вигідно, бо ми займатимемось головною своєю справою, і Вам непогано, бо ми будемо сидіти спокійно, не порушуючи дисципліну».

Світлана Сергіївна розуміла, що заклики, моралізування тут тільки зашкодять. «Я зараз мушу так на них подіяти, щоб у них з'явилась потреба в моєму предметі», - думала вона. Потім підійшла до вікна і...

Оглянувши клас і витримавши паузу, Світлана Сергіївна стримано сказала:

- Гарзд. Я дозволяю вам займатися своєю улюбленою справою. Але дозвольте мені, коли я розповідатиму вам, стояти тут і дивитись у вікно, щоб нікого не турбувати.

Наступна її пауза була наповнена вже іншим змістом: сторожким очікуванням, зародженням інтересу до її особистості.

Дивлячись у вікно і відчуваючи, що увага з математичних завдань приховано переключалась на неї, вона розпочала урок:

*Снова выплыли годы из мрака
и шумят, как ромашковый луг.
Мне припомнилась нынче собака,
что была моей юности друг.
Нынче юность моя отшумела...*

У класі стояла тиша. А перед Світланою вже були не дерева за вікном, а допитливі очі переможених десятикласників. Навіть не помітила, як відійшла від вікна і вже стоїть біля столу...

Аналіз ситуації за алгоритмом №2

Звісно, що у ситуації першого знайомства вчителю необхідно створити позитивне враження, викликати до себе повагу, симпатію, довіру і таким чином здобути контроль над поведінкою учнів. З цією метою педагог обирає ту чи іншу стратегію самопрезентації. Можна «купити» їхню симпатію поступливістю, заграванням, невимогливістю і завоювати «дешевий» авторитет. Можна звернутись до авторитарної стратегії поведінки, забезпечивши «чисто зовнішній» контакт без **внутрішнього** прийняття педагога.

Світлані Сергіївні важливо було викликати інтерес не тільки до себе як до нової вчительки, а і до свого предмету, проти якого по суті був висловлений протест. Вона вибрала приховану (маніпулятивну) стратегію самопрезентації, здивувала учнів своїми несподіваними діями і перемогла, нічого не нав'язуючи ззовні.

Прихована стратегія самопрезентації сприяла успіху завдяки використанню доцільного прийому прихованого виховного впливу – вдаваної байдужості, який, здивувавши, дозволив не примусово, а добровільно відмовитись від заздалегідь запланованої негативної моделі поведінки. Дії педагога повністю відповідали віковим особливостям учнів фізико-математичного ліцею.

Не важко уявити наслідки традиційного та стереотипного підходу у схожій ситуації, який викликав би внутрішній опір учнів і спричинив поразку.

Обрана стратегія самопрезентації була конструктивною, оскільки педагог зуміла: по-перше, викликати інтерес, повагу та симпатію до себе; по-друге, забезпечити взаємний контакт як важливу умову успішності подальшого спілкування; по-третє, викликати інтерес (внутрішній мотив) до свого предмета і включити учнів у пізнавальну діяльність з його засвоєння.

Алгоритм №3

Відеоситуації випробування педагога під час першого знайомства

1. Відповідність дій педагога змісту ситуації та їхня спрямованість на вирішення проблеми.
2. Відповідність віковим та індивідуальним особливостям учнів та умовам протікання ситуації.
3. Оцінка педагогічної доцільності методів та прийомів, застосованих педагогом з метою розв'язання проблеми.
4. Чи не є дії вчителя стереотипними, повчальними та моралізаторськими, здатними викликати протидію?
5. Виховний потенціал (впливові можливості) моделі поведінки педагога.
6. Результативність (незадоволення негативною поведінкою, її добровільне припинення, відмова від запланованих негативних дій тощо.)

Алгоритм №4

Відеоситуації, які передбачають здійснення виховного впливу

1. На які **принципи** виховання будете опиратись, розв'язуючи ситуацію?
2. Які **методи** чи **прийоми** виховного впливу ви використаєте для успішного розв'язання ситуації?
3. **Обґрунтуйте** педагогічну доцільність одного з обраних вами методів чи прийомів.
4. Які способи поведінки вихователя є **педагогічно недоцільними** під час розв'язання ситуації?
5. Запропонуйте оптимальний варіант розв'язання ситуації (ваші **конкретні** дії на місці педагога)

Ілюстрація

Аналіз відеоситуації за алгоритмом №4

До першого в житті самотійного уроку готуюсь серйозно. Хочу з порогу здивувати учнів цікавими фактами. Зразу після дзвінка відчиняю двері 9-Б - у класі нікого немає. Не вірю своїм очам. Бачу, учні тихенько сидять... під партами.

Щоб правильно відповісти на **перше** питання, необхідно:

- а) **відновити** в пам'яті принципи виховання (подумки перегорнути);
- б) **«приміряти»** їх до ситуації на основі аналізу змісту ситуації та сутності принципів, які співвідносні з нею;
- в) **вибрати** з них ті принципи, опора на які безсумнівно забезпечить ефективність

виховного впливу;

г) **відкинути** принципи, які за своєю логікою не співвідносяться зі змістом запропонованої ситуації.

Так, у заданій ситуації ми спостерігаємо прояв явної негативної поведінки дев'ятикласників, а **принцип безумовного позитивного ставлення до вихованців** означає прийняття їх такими, які вони є, не демонструючи негативного ставлення до особистості вихованців, а засуджуючи лише їх дії («не ви погані, а ваша поведінка погана»). Цей принцип вимагає від учителя ставитись позитивно до всіх вихованців: слухняних і неслухняних, працьовитих і ледачкуватих, відмінників і відстаючих, вродливих і непривабливих, тактовних і безтактних, а в цьому випадку тих, які випробовують учителя. Для забезпечення успішності виховного впливу, опора на принцип безумовного позитивного ставлення в цій ситуації, безсумнівно, є педагогічно доцільною.

Однак, моє прийняття вихованців такими, які вони є, що є проявом **поваги** до них, повинно поєднуватись з проявленою мною в тій чи іншій формі **вимогливістю**. Тобто, я прийшов вперше в цей клас, але своєю впевненістю, організованістю, нерозгубленістю, зібраністю повинен дати відчуття своєї вимогливості з метою унеможливлення в подальшому проявів подібної негативної поведінки. Це вимагає дотримання в таких умовах **принципу поєднання поваги з розумною вимогливістю до вихованців**.

У схожих ситуаціях зовсім недоцільно звертатись до методів прямого впливу, оскільки вони розвиватимуть ситуацію в небажаному напрямку і коефіцієнт їхньої корисної дії може бути від'ємним, нульовим, або досить низьким. Педагогічно доцільними і ефективними в ситуаціях випробовування вчителя при першому знайомстві можуть бути лише способи прихованого впливу, а отже, і опора на **принцип прихованості виховних впливів**.

У цій ситуації вказано клас, тобто вік учнів, це фактор, який обов'язково необхідно враховувати, обираючи той чи інший спосіб виховного впливу. Потрібно також зважати на *особливості* певного класу, який вдався до такого способу випробовування вчителя. Тому четвертий принцип, який відповідає наведеній вище ситуації, - **принцип врахування індивідуальних та вікових особливостей учнів**.

Зона дії принципу емоційності – емоційна сфера вихованців, їхні почуття. Мета вчителя в цій ситуації – викликати почуття незручності, незадоволення своїм вчинком, щоб учні самі відчули безглуздість свого вчинку і зникло бажання його продовжувати.

Для задіяння цих механізмів, звичайно ж, необхідна опора на **принцип емоційності**, який полягає у намаганні вчителя викликати в учнів бажану емоційну реакцію на той чи інший факт, подію, вчинок.

При відповіді на **друге** питання також важлива чітка послідовність дій:

1) **відтворення** у пам'яті методів педагогічного впливу, усвідомлення та розуміння їхньої суті;

б) **співставлення** методів зі змістом заданої ситуації на відповідність чи невідповідність;

в) **виокремлення** того методу чи методів, які є адекватними змісту ситуації, умовам її протікання і оптимальними для забезпечення ефективного виховного впливу;

г) **відтворення** в пам'яті прийомів виховного впливу, **пошук** та **вибір** тих прийомів, які здатні підсилити ефективність обраних методів виховання.

Зразок відповіді на питання №2

*Оскільки задана ситуація є ситуацією першого знайомства, ми, насамперед, обираємо **метод педагогічно доцільної самопрезентації**, мета якого – створити позитивне враження, викликати симпатію, повагу. З іншого боку, ситуацію, яка склалася, можна використати з метою виховного впливу і спрямувати у виховне русло, тобто застосувати ще один метод виховання: **використання природної ситуації у виховних цілях**. Щоб підсилити ефективність названих методів, звернемось до прийомів виховного впливу, педагогічно доцільних в цій ситуації. Перш за все, **до прийому вдаваної байдужості**, оскільки його застосування спричиняють відповідні умови: перше знайомство, мета порозважатись, випробувати вчителя, понервувати його, перевірити педагогічну винахідливість педагога. Не менш ефективними підсилювачами дії обраних методів будуть **прийоми іронії, натяку** як прийоми прихованого впливу, або ж несподівані дії вчителя, (**прийом вибуху**), здатні приголомшити учнів, поставити їх в незручне становище і дати відчутти недоречність свого вчинку. Можна поєднувати названі прийоми, тобто інтегрувати їх в одному прийомі, в якому буде елемент несподіваності, вдаваної байдужості, прихованої насмішки і натяку.*

***Недоцільними** в цій ситуації будуть методи та прийоми прямого впливу: переконування, прояв обурення, а особливо покарання.*

По-перше, звернення до названих методів і прийомів не забезпечить позитивного враження про особистість педагога в ситуації першого знайомства, як важливої умови ефективності подальшого спілкування.

По-друге, використання цих методів може спровокувати конфлікт, тоді як під

час першої зустрічі необхідно забезпечити взаємний контакт.

По-третє, прямий вплив через переконання, обурення, покарання стане перешкодою для реалізації мети уроку та формування внутрішньої мотивації учнів.

По-четверте, вчитель втратить переваги першої зустрічі як найсприятливіші можливості для створення умов ефективного спілкування в подальшому, оскільки і надалі потрібно буде докладати набагато більше зусиль і енергії.

Третє питання

Вважаю, що при певному комунікативному забезпеченні (не тільки «що» сказати, але і «як») прийом вдової байдужості забезпечить цілком позитивний результат. Вдована байдужість педагога, його спокій та стриманість стане несподіванкою для учнів, здивує їх і поставить в незручне становище. Відчувши недоречність своєї поведінки, учні добровільно її припинять, оскільки при такій неочікуваній реакції вчителя зникне сенс її продовжувати. Педагог отримає подвійну перемогу, тому що додатково отримає повагу і симпатію до себе як до цікавої особистості, яка замість очікуваної розгубленості і нервозності продемонструвала спокій, витримку, винахідливість та прихований педагогічний гумор.

Четверте питання. Прогнозуючи наслідки тих чи інших дій, методів, прийомів («як наше слово відгукнеться»), ми приходимо до висновків про доцільність одних і недоцільність інших. Таким чином визначаємо способи поведінки, які не тільки не забезпечують позитивного результату, а навпаки, можуть навіть і нашкодити, знизити коефіцієнт корисної дії виховного впливу.

Висновку про невідповідність того чи іншого способу поведінки в умовах заданої ситуації має передувати аналіз:

- змісту ситуації;
- особливостей вихованців, що провокують ситуацію;
- їх очікувань щодо дій вчителя;
- умов протікання ситуації;
- варіантів реакції учнів на можливі способи поведінки педагога.

Ми знаємо, наприклад, що прямий вплив в ситуації, суб'єктами якої є підлітки або старшокласники, викликає протидію. Він є недоцільним в ситуаціях з явно вираженим негативним ставленням, неповагою і недовірою до педагога.

Назвемо ті способи поведінки, які за будь-яких умов є неефективними. Однак, незважаючи на це, деякі педагоги все ж звертаються до них, поглиблюючи

конфлікт ще більше:

- моралізування;
- повчання;
- нотації;
- нерозумна вимогливість;
- намагання з'ясувати стосунки, виявити винуватця;
- підкреслення своєї вищості над учнями (зверхність);
- невміння стримати свої негативні емоції і скерувати настроєм;
- безтактність.

З іншого боку, способами поведінки зі знаком «мінус» є ті, які спрямовані на встановлення або з'ясування стосунків через:

- поступливість,
- загравання,
- підігравання,
- панібратство,
- вмовляння,
- пошуки компромісу,
- конформізм (демонстрування згоди з неприйнятними думками і діями учнів).

Названі способи «забезпечення контакту» у провокованих учнями ситуаціях призводять або до його чисто зовнішньої форми без внутрішнього прийняття педагога, або, частіше за все, до поразки і зневаги до педагога.

П'яте завдання вимагає наповнення конкретним дієвим змістом одного з обраних способів впливу і моделювання на його основі оптимального варіанта комунікативної поведінки педагога в певній ситуації.

Звісно, пошук найкращого варіанта розв'язання ситуації пов'язаний із знаходженням такого способу впливу, який заблокував би негативні прояви поведінки учнів, спонукав до її засудження та перебудови.

Однак не завжди зовнішні впливи викликають внутрішні зміни.

Обираючи спосіб впливу у певній ситуації, необхідно завжди пам'ятати, що його успіх залежить від:

- особистості вихователя та ставлення до нього з боку вихованця;
- особливостей особистості учня;
- намірів та мотивів учинку;
- форми виховного впливу та ставлення педагога до вихованця.

А ще, за справедливим твердженням В.О.Сухомлинського, педагогічна ефективність виховного впливу тим вища, чим менше учень відчуває в ньому задум педагога.

Отож, досягнення очікуваного результату у педагогічній ситуації передбачає такі етапи:

- 1) аналіз змісту ситуації та чітке визначення мети, якої прагне досягти педагог;
- 2) моделювання змісту зовнішнього впливу, спрямованого на досягнення мети;
- 3) прогнозування зворотної реакції учнів;
- 4) створення умов для прийняття виховного змісту вихованцем та його переходу у внутрішній план особистості;
- 5) зміни у структурі особистості вихованця як результат виховного впливу.

Змоделюємо в контексті вищевикладеного оптимальний варіант розв'язання ситуації першого знайомства, взятого нами для ілюстрації.

Після невеличкої паузи, не видаючи своєї розгубленості, привітаюсь і доброзичливо скажу: «Добрий день! Я вам не кажу «сідайте», оскільки ви це вже зробили. Якщо вам так зручно, будь ласка. Як не маю нічого проти. Хто не встиг взяти з собою зошита і ручки, дозволяю це зробити. Тема нашого сьогоднішнього уроку ...». Далі продовжу урок, ніби нічого не трапилось.

Алгоритм №5

Відеоситуації, що стосуються проблеми важковиховуваності

1. Чому ви вважаєте, що ситуація містить у собі проблему важковиховуваності?
2. Які, на ваш погляд, можуть бути причини відхилень у поведінці?
3. Визначте тип важковиховуваних.
4. За якими ознаками ви його визначили?
5. Оцініть та обґрунтуйте педагогічну доцільність чи недоцільність дій педагога у запропонованій відеоситуації.
6. Ваші подальші дії на місці педагога з метою корекції важковиховуваності.

Алгоритм №6

Відеоситуації, що відображають конфлікт

у педагогічному процесі

1. Визначте **тип** конфлікту (дидактичний конфлікт, конфлікт відносин, конфлікт поведінки).
2. Які причини лежать в основі конфлікту, відображеного у відеоситуації?

3. Чи можна було уникнути конфлікту? Як саме?
4. Шляхи подолання конфлікту.
5. Обґрунтування правильності та доцільності оптимального варіанта розв'язання конфлікту.

Алгоритм №7

Ситуації, в яких відображено аспект розвитку особистості

1. Чому ви вважаєте, що у відеоситуації відображено аспект розвитку особистості?
2. Про вплив яких факторів розвитку можна констатувати, виходячи зі змісту відеоситуації?
3. На позиціях якої теорії розвитку стоїть вчитель чи вихователь?
4. Обґрунтуйте свій вибір.
5. Чи погоджуєтесь з позицією педагога? Обґрунтуйте свою відповідь.

Алгоритм №8

Ситуації, що відображають реалізацію виховного потенціалу уроку

1. Оцінка змісту (пізнавальна цінність, спрямованість на розвиток). Вплив на мотиваційно-ціннісну сферу особистості учня.
2. Реалізація принципів виховання:
 - безумовного позитивного ставлення до особистості учня;
 - поєднання поваги з вимогливістю;
 - поєднання педагогічного керівництва з розвитком ініціативи та самодіяльності;
 - врахування індивідуальних та вікових особливостей;
 - емоційності;
 - опори на позитивне;
 - прихованості виховних впливів.
3. Досконалість методів та прийомів (назва методів, їхня результативність). Які прийоми використовували для підсилення дії методів?
4. Контакт з аудиторією, забезпечення пізнавальної активності учнів.
5. Психологічна атмосфера.
6. Оцінка стилю спілкування. Тактовність.
7. Реалізація виховної функції уроку.

Ілюстрація

*(За кінофільмом «Ключ без права передачі» — сценарій Г. Полонського).
Учительку хімії Емму Павлівну десятикласники прозвали «Голгофою», бо часто чули від неї: «Я до вас йду, як на Голгофу».*

І сьогодні Емма Павлівна, йдучи коридором, думала: «Як я не хочу йти в цей 10-Б! Хоч би Шарова не було».

Урок розпочався традиційно:

– Кого немає?

– Шарова немає, Анварова і Смородина не видно.

– Шарова немає? Ну і прекрасно. Хоч сьогодні відпочину від його надмірної вченості. Ну, а чому так брудно на моєму столі? Всю нову сукню замастила,— Емма Павлівна стала демонстративно поправляти складки на своїй новій сукні.

Раптом відчинилися двері класу і появилось обличчя Шарова.

– А я тебе вже занотувала як відсутнього. Так що ти або покидаєш клас, або сідаєш і весь урок мовчиш як риба.

– Еммо Павлівно, я думаю, Вам набагато легше виправити «н» у своєму журналі, аніж мені відростити жабри і метати ікру.— Шаров сів.

– Знову починається! Усе як завжди... Ковальов, до дошки! Баюшкіна, також до дошки! Ковальов нам розв'язує задачу, а Баюшкіна розповідає про бензол. Всі уважно слухають про бензол.

– Бензол — це рідина. У воді не розчиняється. Зі своєрідним запахом. Формулу бензолу придумав один німецький вчений. Спочатку ця формула була неправильною, потім він придумав ще одну формулу...

Баюшкіну майже ніхто в класі не слухав. Емма Павлівна продовжувала милуватись своєю новою сукнею і час від часу поправляла складки. А Шаров з Майдановим саме міркували, як потрапити до кабінету директора школи, щоб забрати звітні вилучений ним новенький магнітофон Баюшкіної,

– Досить. Достатньо! Ковальов — добре, Баюшкіна — задовільно. Щоденники мені на стіл!

– А я щоденник дома забула, Еммо Павлівно!

– Ти весь час забуваєш його дома. Щоденник треба одразу класти на стіл, як тільки виходиш відповідати.

– Тут підняв руку Шаров.

– Чого тобі?

– Еммо Павлівно, дозвольте сказати.

– А ти у мене на уроці відсутній.

– Емма Павлівно, це ж суб'єктивний ідеалізм. Як же я відсутній, як я ось стою перед Вами. Якщо я стою, — значить, існую і маю повне право поставити запитання... Чому, власне, Баюшкіній така оцінка, а не будь-яка інша?

– Вийди геть з класу!

– За що? Не маєте права.

– Вийди геть! Я кому сказала! Це я хочу запитати, чому ви постійно влаштовуєте мені таке на уроках. Що я вам поганого зробила? Я вам тільки добра бажаю. Тільки добра! Я спокійно могла б залишити школу і влаштуватись фармацевтом...

Проходячи коридором і почувши шум з 10-Б, до класу увійшов директор Кирило Олексійович.

– Доброго дня! Сідайте! Емма Павлівно, дозвольте мені посидіти на Вашому уроці.

– Будь ласка, Кириле Олексійовичу, будь ласка. Сідайте. Он вільне місце. Анваров сьогодні не прийшов. Тільки уроку не буде, Кириле Олексійовичу, поки Шаров не вийде з класу. Я вже Вам говорила, що він хуліган, розумовий хуліган, Або він, або я!

– Вийди погуляй, Шаров,— сказав директор, показавши кивком голови на двері.

– До побачення, Емма Павлівно, - протяжно сказав Шаров, покидаючи клас,

– Отже, тема у нас: «Механізм реакції заміщення на прикладі вуглеводів». Пишіть.

Усі пишіть.

Майданов миттєво оцінив ситуацію: кабінет директора вільний, і зараз можна без проблем проникнути в нього за магнітофоном Баюшкіної.

– Емма Павлівно, можна вийти?

– Ні, Майданов, не можна. Тобі ця тема необхідна в першу чергу.

– Ах, так! Тоді я сам вийду.

Вставши з-за парти, Майданов чітким кроком попрямував до дверей, не звертаючи увагу не тільки на Емму Павлівну, а й на Кирила Олексійовича. Емма Павлівна розгублено дивилася на директора.

– Нічого, нічого, Продовжуйте урок, Емма Павлівно...

Аналіз відеоситуації за алгоритмом №8

У ситуації представлено фрагмент уроку хімії у 10 класі. Тип уроку –

комбінований. Компоненти уроку, відображені в ситуації: організація класу, перевірка домашнього завдання, повідомлення нової теми уроку.

Потенційна пізнавальна цінність уроку не реалізована, не реалізовані і його розвивальні можливості, оскільки не було створено на уроці відповідних психолого-педагогічних умов. Звичний, стереотипний, шаблонний початок уроку не забезпечує зустрічної активності учнів. Традиційні, формальні дії вчительки, які є типовими для кожного уроку, не забезпечують продуктивної пізнавальної взаємодії, її вимоги звучать як «холості вистріли».

Результативність уроку є досить низькою, майже зведеною до нуля, через недотримання принципів навчання. Явно відсутній принцип зв'язку навчання з життям, теорії з практикою, відповідно, відсутня і внутрішня мотивація. Порушено принцип свідомості й активності, наслідком чого є відсутність пізнавальної активності дев'ятикласників. Те ж саме можна сказати і про принципи доступності, врахування індивідуальних та вікових особливостей школярів.

Метод контролю – усне ущільнене опитування – породжує дидактичний конфлікт, причини якого необ'єктивність оцінювання, відсутність обґрунтування (коментування) оцінки через неувагу вчительки до відповіді учениці, якій вона вже заздалегідь знає, яку оцінку поставити.

Відсутній контакт з класом. Вчителька сама на початку уроку провокує конфлікт з Шаровим, замість того, щоб скористатись його інтересом до хімії і зробити своїм союзником. Конфлікт з Майдановим також виникає з вини педагога, через відсутність прогностичних здібностей («як наше слово відгукнеться»).

Негативна установка вчительки ще до початку уроку, формальний підхід до виконання своїх обов'язків, неврахування індивідуальних особливостей учнів, усталені стереотипи у проведенні уроку, невміння попереджувати й уникати конфліктів – усе це створює несприятливу психологічну атмосферу на уроці, яка знижує до мінімуму коефіцієнт його корисної дії.

Формальне виконання своїх обов'язків, обмеженість лише викладацькою функцією, самоусунення від керівництва колективом школярів – ознаки ліберального стилю спілкування Еми Павлівни, наслідками якого є втрата поваги до вчительки, відсутність контролю над школярами, погіршення дисципліни.

Усе вищеперераховане створює перешкоди для реалізації виховної функції уроку.

Алгоритм №9

Алгоритм оцінювання особистості педагога

1. Професійний рівень.
2. Рівень внутрішньої культури.
3. Наявність педагогічного такту.
4. Наявність власної позиції.
5. Поєднання поваги до дітей з розумною вимогливістю.
6. Наявність яких педагогічних здібностей педагога проявляється у відеоситуації?
7. Оцінка стилю спілкування, його виховний потенціал.
8. Оцінка вербальної та невербальної поведінки вчителя (техніка мовлення, мімічна і пантомімічна виразність, емоційність, наявність почуття міри).
9. Підхід до виконання своїх обов'язків (формальний, неформальний).

Ілюстрація

Мені було двадцять років, коли я отримав призначення на роботу. Я прийшов до вказаної мені школи і запитав директора...

А Ви знаєте,— сказав директор,— що у нас є діти, яких ще нікому досі не вдалося приборкати? Це сорок організованих і озброєних чортенят. У них і отаман є. Його звати Гверескі. Останній вчитель, старий і поважний, вийшов учора з їхнього класу зі слізьми на очах і попросив перевести його до іншого класу...

Директор із сумнівом глянув на мене і пробурмотів:

— Якби у Вас хоч вуса були... Вуса в мене ще й не пробивались.

— Ходімо...

— Вам сюди,— сказав директор, зупинившись перед дверима 5-В класу.

Було б помилкою сказати, що там лунав гамір: чулись крики, клацання свинцевих кульок по дошці, постріли з іграшкових пістолетів, співи, рипіння парт...

— Я гадаю, вони будують барикади,— сказав директор.

Він міцно потиснув мені руку і пішов, напевне, щоб не бачити подальшого. Я залишився сам перед дверима 5-В.

Якби я не мріяв цілий рік про роботу в школі, якби моя сім'я не страждала від гострих злиднів, я, можливо, тихенько пішов би. І досі, мабуть, 5-В клас Школи імені Данте Аліг'єрі сподівався б на свого приборкувача. Але мої батьки та брати з ложками і виделками нетерпляче чекали, коли я наповню їхні порожні миски. Тому я відчинив двері і зайшов.

У класі настала раптова тиша. Я скористався тим, щоб зачинити двері та піднятися на кафедру. Сівши на свої місце, здивовані тим, що я такий молодий, не знаючи ще, учень я чи вчитель, сорок хлопчаків суворо дивились на мене.

У класі панувала тиша, що передує битві. Я стиснув кулаки і, зробивши зусилля над собою, примусив себе мовчати: одне-єдине слово могло все зруйнувати. Зараз я мушу чекати, а не прискорювати події. Діти дивились на мене, а я, у свою чергу, на них, як приборкувач дивиться на левів. І раптом я зрозумів, що їхнім ватажком, цим Гверескі, про якого говорив директор, був ось цей худенький хлопчина зі стриженою головою і маленькими гострими очима, що сидів у першому ряду. Він перекидав з руки в руку апельсин і уважно дивився на мене. Було цілком зрозуміло, що у нього абсолютно не було жодного бажання їсти цей чудовий плід.

Вирішальний момент настав.

Гверескі голосно гукнув, стиснув апельсин у правій руці, відкинувся назад і метнув його.

Я злегка відхилив голову, і апельсин розбився об стіну позаду мене... Це був, певно, перший раз, коли Гверескі зазнав поразки у метанні апельсинів. А я аніскілочка не був наляканий. Я навіть не нахилився, а тільки трохи відхилив голову — рівно настільки, наскільки було необхідно.

Але це був ще не кінець.

Розлючений Гверескі встав і прицілився в мене із своєї рогачки з червоної гуми, зарядженої кулькою з пожованого паперу.

Це був сигнал: майже одночасно всі інші тридцять дев'ять хлопчаків встали і також прицілились в мене зі своїх рогачок, які були не з червоної гуми, бо червоний колір був кольором ватажска.

Настала напружена тиша. Гілки дерев м'яко хилились до вікон. Раптом почулось дзижчання, через тишу в класі воно здалось особливо голосним,— у вікно влетіла велика муха.

Ця муха була моїм рятунком. Я побачив, що Гверескі одним оком вперто дивиться на мене, а другим шукає муху. Інші робили те ж саме. І я зрозумів, яка боротьба відбувалась зараз в їхніх серцях: учитель чи муха?

Надто сильно діє вигляд мухи на хлопчаків молодших класів. Я чудово розумів усю привабливість цієї комахи — я ж сам недавно закінчив навчання і тому теж не міг зберігати спокій, розглядаючи комаху. Раптом я запитав:

— Гверескі,— хлопчик здивувався, що я знаю його ім'я,— ти міг би вбити цю муху одним пострілом?

— О, це моя моя професія,— з посмішкою відповів Гверескі.

По класу пробіг шепіт. Рогачки, спрямовані на мене, опустилися. Усі перевели погляд на Гверескі, який вийшов з-за парти і прицілився в муху.

– Дзень... – паперова кулька вдарилась об лампочку, а муха продовжувала дзижчати, як літак.

– Дай мені рогачку, – сказав я. Я взяв шматок паперу, зробив з нього кульку і прицілився з рогачки Гверескі в муху. Мій рятунок, весь мій майбутній престиж цілковито залежали від цього пострілу. Я не поспішав.

– Згадай, – сказав я собі, – коли ти був школярем, ніхто не міг перевершити тебе в мистецтві вбивати мух.

Потім я впевнено натягнув гуму - дзижчання раптом припинилося і мертва муха впала до моїх ніг.

– Рогачка Гверескі, – сказав я, одразу ж повертаючись до кафедри і показуючи червону гуму, – тут у мене в руках. Тепер я чекаю на всі інші.

У класі здійнявся гамір. Але він означав швидше захоплення, аніж ворожість. І один за одним, схиливши голови, хлопці підходили до кафедри. Невдовзі у мене в руках опинилось сорок зібраних докупи рогачок.

Я не демонстрував дітям свою радість з приводу перемоги. Дуже спокійно, наче нічого не трапилось, я сказав:

– Почнемо з дієслова. Гверескі, до дошки. – І дав йому крейду, – Я їду, ти їдеш, він їде..., – і так до найскладнішої відміни.

А решта учнів старанно переписувала собі в зошити те, що переможений й і упокорений Гверескі писав на дошці.

А директор, вирішивши, очевидно, що сорок демонів давно вже зв'язали мене і заткнули мені рота, увійшов посеред уроку в клас і, як мені здалося, ледве втримався, щоб не закричати від здивування.

(Джованні Моска)

Аналіз відеоситуації за алгоритмом №9

Ця відеоситуація, очевидно, видумана, однак досить повчальна і настановча на важливі висновки. Молодий вчитель проявив себе, перш за все, як майстер педагогічного впливу і як цікава особистість. Професіоналізм педагога проявляється в тому, що він зумів з першої ж зустрічі завоювати авторитет, не вдаючись до поступливості, загравання та інших «дешевих» прийомів.

Незважаючи на комічність ситуації, вчитель демонструє стриманість, достатній рівень внутрішньої культури, тонке розуміння потреб, інтересів та індивідуальних особливостей п'ятикласників, обережність у спілкуванні (тактовність). Вражає максимальний прояв індивідуальності вчителя та почуття розумного і доречного гумору. Важливою умовою його подальшого успіху було

те, що педагог продемонстрував безумовне позитивне ставлення до учнів, прийнявши їх такими, які вони є. Спілкуючись зі школярами на рівних і не підкреслюючи своєї вищості над ними, учитель все ж таки дав можливість дітям відчувати свою вимогливість.

Про професіоналізм педагога свідчить високий рівень володіння педагогічними здібностями, які допомогли забезпечити успішність його самопрезентації А саме: перцептивними, завдяки яким він визначив лідера, зрозумів з виразу облич наміри учнів; прогностичними, які допомагали утримуватись від будь-яких необережних вербальних та невербальних дій; сугестивними (здібностями вольового впливу словом, поглядом, інтонацією); мовними (ясно і чітко висловлюватись); дидактичними, через які зумів включити учнів в пізнавальну діяльність; організаторськими, спрямованими на організацію класу та самого себе; комунікативними, що допомогли попередити можливий конфлікт, забезпечити і підтримати контакт.

Поведінка молодого вчителя свідчить про те, що в подальшому він організовуватиме спілкування з позицій власного індивідуального стилю, який буде поєднувати в собі елементи демократичного та авторитарного.

Неформальний підхід педагога до виконання своїх обов'язків дозволив проявити кмітливість, здивувати п'ятикласників і здобути блискучу перемогу над ними.

§ 3. Завдання для самоперевірки.

3.1 Тести, складені на основі змісту окремих екзаменаційних питань з основ виховної діяльності вчителя фізичної культури

- 1. Об'єкт виховної діяльності є одночасно її суб'єктом. Так чи ні?**
- 2. Розставте в логічній послідовності етапи виховної діяльності вчителя фізичної культури: а) змістовий; б) цільовий; в) контрольно-регулювальний; г) оціночно-результативний; д) операційно-діяльнісний.**
- 3. Предметом виховної діяльності вчителя фізичної культури є:**
 - а) діяльність, спрямована на всебічний розвиток особистості;**
 - б) діяльність, спрямована на розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості;**
 - в) діяльність, спрямована на розвиток інструментальної сфери особистості;**
- 4. Назвіть умови, що сприяють зміцненню взаємного контакту між вчителем фізичної культури та учнями.**
- 5. Назвіть умови, що сприяють успішній самопрезентації вчителя фізичної культури.**

- 6. Чим відрізняється конструктивна (чесна) самопрезентація педагога від маніпулятивної (оманливої)?**
- 7. Маніпулятивні способи самопрезентації педагога – це звертання до певних хитрощів, які приховують в собі небезпеку подальшого розкриття прихованих намірів вихователя та розчарування в ньому. Так чи ні?**
- 8. Які дії вчителя при самопрезентації не є педагогічно доцільними?**
- 9. Назвіть шляхи попередження конфліктів при взаємодії вчителя фізичної культури з учнями.**
- 10. Відновіть правильну поетапність фаз протікання конфлікту:**
а) демонстративна; б) латентна; в) батальна; г) агресивна; д) фінальна.
- 11. Відновіть правильну послідовність нижче названих кроків фізичного самовдосконалення:** а) інтерес до власного самовдосконалення; б) прийняття рішення; в) формування потреби у самовдосконаленні; г) включення в діяльність; д) складання програми самовдосконалення.
- 12. Рушійною силою фізичного самовдосконалення є:**
а) інтелект; б) м'язи; в) воля; г) емоції.
- 13. Які педагогічні здібності вчителя фізичної культури проявляються в уміннях забезпечити контакт з учнями, підтримати його, попередити конфлікт, з'ясувати відносини після конфлікту:** а) організаторські; б) комунікативні; в) перцептивні; в) дидактичні.
- 14. Назвіть бар'єри (перешкоди) самовиховання, що спричиняють гальмування цього процесу.**
- 15. Виберіть принципи, які не є принципами виховання:** а) поєднання поваги з вимогливістю; б) науковості; в) емоційності; г) наочності; д) опори на позитивне.
- 16. Виберіть принцип, який є одночасно принципом виховання і принципом навчання:** а) врахування вікових та індивідуальних особливостей; б) опора на позитивне; в) поєднання педагогічного керівництва з розвитком ініціативи та самодіяльності учнів.
- 17. Розставте у правильній логічній послідовності етапи морального виховання:** а) формування моральних переконань; б) засвоєння норм моральної поведінки; в) внутрішнє прийняття моральних норм; г) формування моральної спрямованості особистості.
- 18. Про наявність моральних переконань особистості свідчить дотримання нею моральних норм навіть на одинці з собою при відсутності зовнішнього контролю. Так чи ні?**
- 19. Мотиваційно-ціннісна сфера особистості включає в себе переконання,**

погляди, моральні цінності, почуття. Так чи ні?

20. Заповніть пропуск. Найвищий рівень моральної вихованості особистості настає тоді, коли вона контролює не лише свої дії та вчинки, а і свої

21. Яке поняття є зайвим в представленому логічному ряді понять?

а) розумове виховання; б) фізичне виховання; в) естетичне виховання; д) демократичне виховання; є) трудове виховання.

22. Чи погоджуєтесь ви з таким твердженням: «Якщо учень поки що невміло виконує якусь фізичну вправу, то в цьому винні не м'язи, а голова?».

23. Який метод виховання не вписується в даний логічний ряд?

а) метод виховних ситуацій; б) рольова гра; в) доручення; г) навіювання.

24. Які методи виховання не належать до методів оцінювання та корекції поведінки?

а) переконування; б) заохочення; в) навіювання; г) покарання.

25. Виберіть методи виховання, що належать до групи методів впливу на свідомість: а) приклад; б) навіювання; в) заохочення; г) покарання; д) переконування.

26. Виберіть поняття, які лежать в основі класифікації методів виховання:

а) свідомість; б) воля; в) підсвідомість; г) діяльність; д) корекція; е) інтелект.

27. Виберіть методи впливу на підсвідомість: а) педагогічно доцільна самопрезентація; б) заохочення; в) навіювання; г) рольова гра.

28. Який метод в найбільшій мірі спонукає до самовиховання?

а) приклад; б) доручення; в) привчання; г) педагогічна вимога.

29. Чи погоджуєтесь ви з твердженням про те, що не можна карати учня відразу після фізичної та душевної травми?

30. Виберіть умови успішного сімейного виховання: а) авторитет батьків;

б) атмосфера беззастережної підтримки і постійного схвалення; в) обмеженість;

г) повна свобода дій; д) щире зацікавлене спілкування; е) впевненість батьків у тому, що розвиток дитини цілком залежить від їхніх дій.

31. Важковиховуваність педагогічно занедбаних дітей зумовлюється:

а) відхиленням у психічному розвитку; б) невмілими діями вихователів; в) особистісною незрілістю, низьким рівнем морального розвитку; г) механізмами психологічного захисту.

32. Прийом прихованої насмішки, який не принижуючи гідності вихованця, ставить його в незручне становище і викликає незадоволення своїм негативним вчинком: а) іронія; б) натяк; в) розвінчання; г) осуд.

33. Розповідь про аналогічну негативному вчинку учня ситуацію, в якій він

бачить свої власні недоліки, відчуває і розуміє свою провину:

а) паралельна педагогічна дія; **б)** розвінчання; **в)** натяк; **г)** ласкавий докір.

34. Результатом цього прийому педагогічної взаємодії є стрімка перебудова особистості вихованця під впливом сильних, вражаючих своєю несподіваністю обставин («шокова терапія»): **а)** обурення; **б)** розвінчання; **в)** збудження тривоги про майбутнє покарання; **г)** вибух.

35. Вдавана байдужість – це прийом педагогічної взаємодії, в результаті якого учень або учні ставляться в незручне становище і продовження спланованої ними витівки втрачає свій сенс. Так чи ні?

36. Виберіть гальмівні прийоми педагогічної взаємодії: **а)** залучення до цікавої діяльності; **б)** вдавана байдужість; **в)** вдавана недовіра; **г)** збудження тривоги про майбутнє покарання; **д)** моральна підтримка.

37. Виберіть заохочувальні прийоми педагогічної взаємодії: **а)** залучення до цікавої діяльності; **б)** вдавана байдужість; **в)** вдавана недовіра; **г)** збудження тривоги про майбутнє покарання; **д)** натяк; **е)** моральна підтримка.

38. Допишіть пропущені етапи корекційної роботи педагога з важковиховуваними:

1. Забезпечення взаємного контакту з важковиховуваними
2. _____
3. Дискредитація (знецінення) негативного досвіду поведінки.
4. _____
45. Закріплення досвіду позитивної поведінки.

39. Відновіть логічну послідовність етапів корекційної роботи педагога з важковиховуваними: **а)** з'ясування причин важковиховуваності; **б)** дискредитація (знецінення) негативного досвіду поведінки; **в)** забезпечення взаємного контакту з важковиховуваними; **г)** закріплення досвіду позитивної поведінки; **д)** включення в діяльність по формуванню позитивного досвіду поведінки.

40. Прийом педагогічної взаємодії, який застосовується з метою заохотити зусилля невстигаючого учня: **а)** обхідний рух; **б)** фланговий підхід; **в)** організація успіху в навчанні; **г)** опосередкування;

41. Прийом педагогічної взаємодії, який може проявитись у формі незвичного наказу, навмисного схвалення негативного вчинку учня, незаслуженого заохочення: **а)** розвінчання; **б)** паралельна педагогічна дія; **в)** вибух; **г)** іронія.

42. Основи виховної діяльності: **а)** дисципліна про організацію і управління діяльністю загальноосвітнього навчально-виховного закладу; **б)** дисципліна, в якій розглядаються теоретичні основи цілеспрямованого впливу на розвиток

інструментальної сфери особистості; **в)** дисципліна, в якій розглядається діяльність по всебічному розвитку особистості школяра.

66. Які особливості характеризують виховання (у вузькому значенні)?

а) складність визначення результатів; **б)** спрямованість на розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості; **в)** недоцільність ознайомлення учнів з намірами педагога; **г)** спрямованість на засвоєння знань, умінь і навичок; **д)** неоднозначність результатів; **е)** віддаленість результатів; **є)** легкість діагностування результатів.

44. Яка з нижче названих моделей виховання створює значно сприятливіші умови для стимулювання активності вихованця, розвитку його самостійності та ініціативи?

а) директивна; **б)** маніпулятивна.

45. З позицій якої моделі виховання вихованець виступає суб'єктом власного розвитку, а вихователь стимулює його самостійність, враховуючи внутрішній потенціал та життєвий досвід вихованця?

а) директивної; **б)** маніпулятивної; **в)** сприяння; **г)** невтручання.

46. В якому пункті названий механізм виховання, що передбачає свідоме прагнення або наміри індивіда засвоїти здебільшого зовнішні, доступні спостереженню способи поведінки, манери, звички людей, які його оточують?

а) ідентифікація; **б)** мотиваційне опосередкування; **в)** наслідування; **г)** вживання в соціальну роль.

47. Нормативні положення ефективної організації виховного процесу:

а) закономірності виховання; **б)** прийоми виховання; **в)** принципи виховання; **г)** механізми виховання

48. «Хто хоче виправити недоліки людини, повинен шукати її достоїнства, хоча б потенційні, ті її властивості, що можуть бути перетворені на достоїнства при належному спрямуванні наявних у неї сил», - писав Л.Рубінштейн. Сутність якого принципу виховання розкриває цей вислів?

49. Досвідчений вчитель фізичної культури здійснював надмірну опіку вихованців, не даючи їм проявляти ініціативу, що стримувало розвиток їх самостійності. Вчитель фізичної культури – початківець, навпаки, давав повну свободу підопічним, що призвело до хаосу та погіршення дисципліни. Який принцип виховання порушували обидва вчителі фізичної культури?

50. Який принцип виховання вимагає від учителя ставитися доброзичливо до всіх вихованців: слухняних і неслухняних, працюючих і ледачкуватих, відмінників і відстаючих?

- 51. Зовнішні показники вихованості особистості пов'язані з її мотивами, переконаннями, ідеалами та ціннісними орієнтаціями. Так чи ні?**
- 52. Який метод виховання полягає у намаганні вчителя фізичної культури справити на учнів позитивне враження і завоювати авторитет?**
- 53. Яким правилом доцільно керуватися у вихованні дітей-флегматиків?**
1) ні хвилини спокою; 2) довіряй, але перевіряй; 3) не підганяй; 4) не нашкодь.
- 54. Ідентифікація – це:**
- 1) формування позитивного ставлення до об'єктів та способів поведінки, які супроводжуються позитивними емоціями і негативного до тих, які супроводжуються негативними емоціями;
 - 2) неусвідомлюване ототожнення себе з іншою людиною, внаслідок чого засвоюються моральні норми, цінності, установки і способи поведінки цієї людини;
 - 3) свідоме засвоєння індивідом способів поведінки на підставі спостереження за оточуючими;
 - 4) формування нових мотивів шляхом з'ясування у свідомості дитини явищ, до яких виробляється емоційне ставлення, з іншими явищами, які вже мають для неї цінність.
- 55. Заповніть пропуски, назвавши відповідні методи виховання. Якщо метод ... супроводжується аргументами, доказами, критичним аналізом інформації, можливістю її заперечення, то при застосуванні методу ... відбувається некритичне і несвідоме засвоєння певних понять чи виконання дій.**
- 56. Вчитель фізичної культури використав конфлікт, який виник в класі, з метою виховного впливу на його зачинщиків. В результаті винуватцям стало незручно і вони усвідомили свою провину. Який метод виховання застосував класний керівник?**
- 57. Який метод є „чужим” у наступному ряді: а) навіювання; б) переконання; в) заохочення; г) спостереження; д) привчання.**
- 58. В основі яких методів виховання лежить психологічний механізм емоційного обумовлювання?**
а) звернення до свідомості; б) впливу на підсвідомість; в) організації поведінки; г) оцінювання і корекції поведінки.
- 59. Який метод виховання є „чужим” у наступному ряді: а) створення виховних ситуацій; б) рольова гра; в) доручення; г) привчання; д) педагогічно доцільна само презентація.**
- 60. Третьокласник Юрко – розвинений, здібний хлопчик. Учиться відмінно, але великий забіяка. По дорозі додому зі школи часто кривдить дівчаток. Я**

всіляко намагалася впливати на нього, але Юрко не виправлявся. Одного разу, наприкінці останнього уроку, підіймається дівчинка і заявляє: „Боюся йти додому. Юрко каже, що поб`є дорогою”. „Що ти сказала? – перепитала я. – Хіба мислимо, щоб Юрко, відмінник, такий стриманий хлопчик почав битися. Якщо він і лякав тебе, то мабуть жартуючи. Ганьбити себе бійкою з дівчинкою він не буде. Йди спокійно додому”. Юрко почервонів, встав і промовив: „Я лише пожартував. Вибач, Лідо”. На які принципи виховання зробив опору вчитель?

61. Вчитель фізичної культури організував умови, які забезпечили досягнення учнем успіху в його спортивній діяльності. Який метод виховання він використав?

62. „Садівник і дерево” є образним відображенням маніпулятивної моделі виховання. Так чи ні?

63. Виховання у вузькому значенні - це:

а) цілеспрямований процес впливу особистості самої на себе з метою самовдосконалення; б) спеціально організована, доцільна і керована взаємодія вчителя і учнів, спрямована на розвиток інструментальної сфери особистості (знань, умінь, навичок, здібностей); в) цілеспрямований вплив вихователя на розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості вихованця; г) спеціально організований, цілеспрямований і керований вплив вихователя на вихованця з метою всебічного розвитку особистості.

64. При маніпулятивній моделі виховання вихованцю надається свобода власного вибору, але вона запрограмована вихователем. Так чи ні?

65. Розставте у правильному порядку етапи виховання:

1) формування спрямованості особистості; 2) формування ставлень. 3) ознайомлення учнів із нормами і правилами поведінки. 4) формування переконань.

66. Вчителем фізичної культури, який є класним керівником, розігрується ситуація: кілька підлітків пропонують своєму однолітку випити з ним. Він відмовляється, за що вони називають його слабаком, маминим синочком, жовторотиком. Вихованці по черзі виступають в ролі цього підлітка і моделюють варіанти його подальшої поведінки. Який метод виховання застосовує класний керівник?

а) привчання; б) рольова гра; в) педагогічна вимога; г) метод використання природної виховної ситуації; д) доручення.

67. Вчитель фізичної культури призначив занадто активного і неспокійного учня відповідальним за порядок у класі. Внаслідок цього його поведінка

змінилася: він став більш дисциплінованим і відповідальним. Дією якого психологічного механізму виховання можна пояснити зміни у поведінці учня?

1) ідентифікація; 2) наслідування; 3) мотиваційне опосередкування; 4) конформність; 5) вживання у соціальну роль.

68. Виберіть ознаки ефективного заохочення: 1) учні заохочуються з урахуванням докладених ними зусиль; 2) здійснюється несподівано для учнів, без попередніх обіцянок; 3) завчасно обіцяється учням, щоб спонукати їх до певної поведінки; 4) учень заохочується загалом, а не за конкретні досягнення; 5) супроводжується поясненням, що саме варте заохочення; 6) досягнення учня оцінюються в порівнянні з успіхами інших учнів; 7) учні заохочуються незалежно від докладених ними зусиль; 8) вчитель порівнює минулі і теперішні досягнення учнів.

69. Який принцип виховання вимагає прийняття вихованця таким, яким він є, передбачаючи засудження негативної поведінки („не ти поганий, а ти вчинив погано“)?

70. Безпосередній вплив вихователя на особистість вихованця, який зумовлює некритичне і несвідоме засвоєння нею певних поглядів чи виконання дій – це:

а) переконування; б) навіювання; в) заохочення

71. Який із методів звернення до свідомості пов'язаний з особистісним впливом вихователя і завжди має місце у виховному процесі?

72. В 11 клас прийшов новий учень, який спочатку не приймав позиції більшості. Згодом під тиском групи він змінює свою поведінку і пристосовується до позиції більшості. Який психологічний механізм виховання лежить в основі таких змін?

а) мотиваційне опосередкування; б) емоційне обумовлювання; в) вживання в соціальну роль; г) конформність; д) наслідування.

73. На уроці вчителька викликала третьокласника. Слава підійшов до дошки, і вчителька з жахом вигукнула:

- Що це в тебе на ремені?
- Кобура.
- А ти знаєш, що це чохол від пістолета?
- Знаю.
- Значить сьогодні кобура, а завтра пістолет принесеш до школи.

Вона зняла з Слава ремінь, розстебнула кобуру і висипала на стіл гумки, черепашки, камінці і коробку з засушеним листям. Вчителька соромила хлопця при всьому класі. А він, відвернувшись до дошки, гірко плакав. **Які принципи виховання порушила вчителька?**

74. Який метод виховання відноситься до методів звернення до свідомості?

а) створення виховних ситуацій; б) навіювання; в) приклад; г) рольова гра; д) покарання.

75. Оманлива або ситуативна важковиховуваність характерна для дітей, які опираються педагогічним впливам через: 1) особистісну незрілість, низький рівень морального розвитку; 2) невмілі дії вихователів; 3) сформовані механізми психологічного захисту; 4) відхилення у психічному розвитку.

76. Що на Вашу думку, є основою авторитету вчителя фізичної культури?

1) високий професійний рівень педагога, ерудиція та високий рівень його внутрішньої культури у поєднанні з вимогливістю та повагою до учнів.

2) максимальний прояв педагогом своєї індивідуальності та наявність власної позиції.

3) почуття гумору та вміння спілкуватися на рівних.

77. Вами допущений явний промах, неправильний вчинок стосовно дітей. Ви не хочете втрати позитивного ставлення до себе, тому:

1) визнаєте перед ними свою неправоту; 2) промовчите; 3) постараетесь виправдати свої дії.

78. Перцептивні здібності педагога проявляються в уміннях;

а) ясно і чітко виражати свої думки та почуття за допомогою мови, міміки і пантоміміки; б) знаходити правильний підхід до учнів, встановлювати з ними педагогічно доцільні стосунки, дотримуватись педагогічного такту, формувати у класі сприятливий психологічний мікроклімат; в) розуміти внутрішній світ вихованців, бути психологічно спостережливими, «читати на обличчі» внутрішні стани;

г) організовувати учнівський колектив, згуртовувати його, спонукати до розв'язання важливих завдань, правильно організовувати власну діяльність.

79. Заповніть пропуски. Якщо вчитель фізичної культури не розвиватиме _____ здібностей, він не відчуває себе в класі господарем через його безвольність, в'ялість, безпринципність, невпевнений тон і безпомічні інтонації.

80. Про які педагогічні здібності йдеться в описаному прикладі?

А.С.Макаренко якось зазначив: "Моє око на той час було вже достатньо треноване, і я міг з першого погляду, за зовнішніми ознаками, за неловимими гримасами фізіономії, за голосом, за ознаками ходи, за запахом, майже безпомилково визначити, яка продукція може вийти в окремому випадку з цієї сировини".

- 81. Які здібності допомагають педагогу настроїти та мобілізувати учнів на ту чи іншу діяльність?**
- 82. Які здібності допомагають педагогу здогадатись, про що учень, або учні мовчать?**
- 83. Які здібності, за словами А.С. Макаренка, проявляються в уміннях сказати так, щоб учні у вашому слові відчули вашу волю?**
- 84. Які здібності допомагають педагогу за впертістю і колючістю учня бачити його незахищеність, невпевненість, ранимість, «мовчазний поклик про допомогу» (Є. Ільїн) або бажання звернути на себе увагу?**
- 85. Про наявність яких педагогічних здібностей вчителя свідчить така його характеристика учнями: «Наш вчитель ніколи не кричить. А коли спокійним, тихим голосом дає розпорядження, - то навіть не виникає думки, що його вимога не буде виконана. Незрозуміло, завдяки яким здібностям він так сильно впливає на нас?»**
- 86. Про відсутність яких здібностей вчителя свідчить така його самооцінка: «Коли я даю розпорядження, у мене виникає відчуття мого власного безсилля, яке, очевидно, і відчувається у моєму невпевненому тоні (що з того, що я дав розпорядження, все одно воно не буде виконаним)»?**
- 87. Мовні здібності педагога проявляються у здатності:**
- а) ясно і чітко виражати свої думки та почуття за допомогою мови і жестів;
 - б) знаходити правильний підхід до учнів, встановлювати з ними емоційний контакт, дотримуватись педагогічного такту;
 - в) організовувати учнівський колектив, згуртовувати його, спонукати до розв'язання важливих завдань;
 - г) розуміти внутрішній світ вихованців, їх психологічні особливості та стани.
- 88. Якому із стилів педагогічного спілкування відповідає прагнення педагога не брати на себе відповідальність формально виконувати свої обов'язки, самоусуватися від керівництва колективом школярів, обмежуватись виконанням лише викладацької функції?**
- а) авторитарному;
 - б) демократичному;
 - в) ліберальному.
- 89. Виховання (у вузькому значенні) - це:**
- а) діяльність педагога, спрямована на розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості;
 - б) діяльність педагога, спрямована на розвиток інструментальної сфери особистості (знань, умінь, навичок, здібностей);
 - в) входження індивіда в соціальні стосунки шляхом засвоєння соціального досвіду і його відтворення в діяльності та спілкуванні;
 - г) розгорнутий в часі процес кількісних і якісних змін в організмі та психіці людини, її мисленні, почуттях і поведінці;
 - д) організований процес

взаємодії вихователя і вихованців, спрямований на всебічний розвиток особистості.

90. В якому із випадків мова йде про метод виховання:

а) учитель на уроці за допомогою завчасно продуманих запитань актуалізує попередні знання учнів; б) учитель за допомогою завчасно продуманих запитань хоче з'ясувати в учнів ставлення до ранкової гімнастики; в) класний керівник проводить бесіду з учнями про правила поведінки в громадських місцях; г) два класних керівники ведуть між собою діалог щодо координації планів виховної роботи своїх класів; д) директор школи проводить співбесіду з молодими викладачами.

92. Який принцип виховання вимагає, щоб усі особи, суспільні інститути, причетні до виховання, ставили перед вихованцями погоджені вимоги?

а) систематичність і наступність виховання; б) безумне позитивне ставлення до особистості; в) поєднання поваги з вимогливістю до вихованця; г) єдність і послідовність виховних впливів; д) поєднання педагогічного керівництва з розвитком ініціативи і самодіяльності вихованців.

93. Який принцип виховання вимагає, щоб вихователь поступово зменшував міру свого втручання в поведінку дітей, розвиваючи у них відповідальність за власні дії?

а) опора на позитивне в дитині; б) безумовне позитивне ставлення до особистості; в) поєднання поваги з вимогливістю до вихованця; г) єдність і послідовність виховних впливів; д) поєднання педагогічного керівництва з розвитком ініціативи і самодіяльності вихованців.

93. Власне важковиховувані підлітки опираються педагогічним впливам через:

а) відхилення у психічному розвитку; б) особистісну незрілість, низький рівень морального розвитку; г) невмілі дії вихователів; д) сформовані механізми психологічного захисту.

94. Виберіть серед перерахованих методів педагогіки методи виховання:

а) переконування; б) репродуктивна бесіда; в) заохочення; г) спостереження; д) приклад.

95. При застосуванні гальмівних прийомів виховного впливу у вихованців виникають негативні почуття: сорому, незручності, незадоволення своїм вчинком, каяття. Так чи ні?

96. В якому пункті етапи виховання подано у правильній послідовності?

- 1) формування в учнів поглядів і переконань – ознайомлення дітей із загальними нормами та суспільними правилами поведінки – формування ставлень – формування спрямованості особистості;
- 2) ознайомлення дітей із загальними нормами та суспільними правилами поведінки – формування в учнів поглядів і переконань – формування ставлень – формування спрямованості особистості;
- 3) ознайомлення дітей із загальними нормами та суспільними правилами поведінки – формування ставлень – формування в учнів поглядів і переконань – формування спрямованості особистості;
- 4) формування спрямованості особистості – ознайомлення дітей із загальними нормами та суспільними правилами поведінки – формування в учнів поглядів і переконань – формування ставлень

97. Який принцип виховання ілюструють слова Ерми Бомбек: «Дитина найбільше потребує вашої любові якраз тоді, коли найменше її заслуговує»?

- 1) поєднання поваги з вимогливістю;
- 2) опора на позитивне дитині;
- 3) безумовне позитивне ставлення до особистості;
- 4) врахування вікових та індивідуальних особливостей вихованців.

98. Яке з поданих нижче правил заохочення є правильним:

- 1) слід порівнювати минулі і теперішні досягнення учня;
- 2) досягнення учня слід оцінювати в порівнянні з успіхами інших учнів;
- 3) учнів слід заохочувати незалежно від докладених ними зусиль;
- 4) учнів слід заохочувати загалом, а не за конкретні досягнення.

99. Яке з поданих нижче правил заохочення є помилковим:

- 1) слід порівнювати минулі і теперішні досягнення учня;
- 2) учнів слід заохочувати загалом, а не за конкретні досягнення;
- 3) учнів слід заохочувати з урахуванням докладених ними зусиль;
- 4) слід пояснювати учням, що саме в їх поведінці варте заохочення.

100. Сутність якого принципу виховання виражають слова В.О.Сухомлинського: “Виховання - це не усунення недоліків, а зміцнення в дитині всього найкращого. В такому разі і недоліки усуваються самі по собі, їх витісняють бурхливі паростки досягнень”?

- 1) принцип опори на позитивне в дитині;
- 2) принцип поєднання поваги з вимогливістю;
- 3) принцип єдності та послідовності виховних впливів;
- 4) принцип систематичності та наступності виховання.

101. Вихованець чинить опір лише виховним впливам вчителя фізичної культури. Всі інші вчителі його хвалять як дисциплінованого і стриманого. Визначте тип важковиховуваності цього учня.

- 1) власне важковиховуваність;
- 2) оманлива важковиховуваність;

- 3) педагогічна занедбаність;
- 4) важковиховуваність з причин особливостей психіки учня.

102. Який метод виховання використовується з метою формування у дітей умінь і навичок спілкування (знайомство, подолання надмірної сором'язливості, відстоювання своїх прав), профілактики негативних звичок (куріння, вживання алкоголю):

- 1) привчання;
- 2) рольова гра;
- 3) приклад;
- 4) заохочення.

103. Який принцип виховання мав на увазі В.О. Сухомлинський, стверджуючи: «Почуття - плоть і кров моральної переконаності, принциповості, сили духу. Ось чому стежка від морального поняття до морального переконання, починається з вчинку, з дії, насиченої глибокими почуттями»?

- 1) систематичність і наступність виховання;
- 2) безумовне позитивне ставлення до особистості;
- 3) емоційність виховання;
- 4) опора на позитивне в дитині.

104. В якому порядку доцільно змінювати виховні моделі у процесі виховання дитини?

- 1) прихований вплив → директивне виховання → виховання-сприяння;
- 2) директивне виховання → прихований вплив → виховання-сприяння;
- 3) виховання-сприяння → директивне виховання → прихований вплив;
- 4) директивне виховання → виховання-сприяння → прихований вплив.

105. Якої позиції у ставленні до вихованців дотримується педагог – прихильник маніпулятивної моделі виховання:

1. «Я краще за вас знаю, якими ви повинні стати і прямо вимагатиму від вас дотримання встановлених мною правил. Можливо, вам це не сподобається, але пізніше ви зрозумієте, що я був правий, і будете мені вдячні».
2. «Я краще за вас знаю, якими ви повинні стати. Але я також знаю, що прямі вимоги дотримуватися моїх правил викликать у вас опір і протест. Тому я нічого не буду вам нав'язувати. Натомість я ставитиму вас у такі ситуації, в яких ви самі захочете діяти так, як я бажаю».
3. «Ви достатньо зрілі, щоб самостійно визначати, що для вас є важливим, якими бути, до чого прагнути. Тому я нічого не буду вам нав'язувати, вимагати. Я можу лише допомогти вам краще зрозуміти себе і надати допомогу, коли ви її потребуватимете».
4. «Я вважаю, що виховання – це форма насильства дорослих над дітьми. Діти, як і дорослі, мають право самостійно визначати, якими їм бути. Тому я жодним чином не буду втручатись в їх життя та розвиток».

3.2. Завдання тренувального характеру.

3.2.1. Складіть тестові завдання з тем: «Принципи виховання», «Методи виховання»,

«Механізми виховання», «Прийоми виховної взаємодії» орієнтуючись на зразки тестів, представлених у першому завданні:

- тести на вибір правильної відповіді з кількох запропонованих;
- тести з пропуском;
- тести з альтернативними відповідями: «так», «ні»;
- тестові завдання на встановлення відповідності між елементами двох списків;
- тести, що вимагають самостійного формулювання короткої відповіді;
- тести на встановлення правильної послідовності.

3.2.2. Сформулюйте і впишіть у таблицю по чотири характерних ознаки стилів педагогічного спілкування.

Авторитарний	Демократичний	Ліберальний
—	—	—
—	—	—
—	—	—
—	—	—

3.2.3. Коротко сформулюйте і впишіть у таблицю три педагогічні ідеї педагогів-новаторів

Ідеї Ш.О. Амонашвілі	Ідеї Є.М. Ільїна
—	—
—	—
—	—

3.2.4. Заповніть схему.

Спільне між навчанням та вихованням	Особливості виховання у вузькому розумінні
—	—
—	—
—	—
—	—
—	—

3.2.5. Виберіть по три найхарактерніших ознаки концепцій виховання

Директивна	Прихована	Сприяння
1)	1)	1)
2)	2)	2)

3)	3)	3)
----	----	----

3.2.6. Складіть серію питань, у тому числі проблемного характеру, які вам можуть бути задані на державному екзамені членами екзаменаційної комісії (2-3 питання) з названих нижче тем:

- конфлікт у виховній діяльності учителя фізичної культури;
- механізми виховання;
- порівняльний аналіз методів переконування і навчання;
- порівняльний аналіз концепцій виховання (у вузькому розумінні);
- порівняльний аналіз заохочувальних та гальмівних прийомів виховного впливу.

3.2.7. Перегляньте відеоситуації на DVD диску, який додається до навчально-методичних матеріалів і проаналізуйте їх, дотримуючись такої послідовності кроків:

- 1) визначіть проблему, відображену у відеоситуації;
- 2) знайдіть алгоритм, який відповідає їй (§ 2);
- 3) здійсніть аналіз відеоситуації за відповідним алгоритмом.
- 4) Якщо ситуація містить проблему, алгоритм аналізу якої відсутній у

§2, спробуйте проаналізувати ситуацію за власним алгоритмом, орієнтуючись на зразки тих дев'яти алгоритмів, які запропоновано.

3.2.8. Проаналізуйте ситуації з посібника «100 складних ситуацій» В.В.Каплінського за такими алгоритмами:

- 3.1. Ситуацію №1 за алгоритмом №6
- 3.2. Ситуацію № 41 за алгоритмом №1
- 3.3. Ситуацію №100 за алгоритмом №2
- 3.4. Ситуацію №98 за алгоритмом №8
- 3.5. Ситуацію № 99 за алгоритмом №9
- 3.6. Ситуацію №42 за алгоритмом №3
- 3.7. Ситуацію №9 за алгоритмом №4
- 3.8. Ситуацію № 96 за алгоритмом №5.

3.2.9. Ключі до тестових завдань

1 – так	56 – метод використання природної ситуації у виховних цілях
2 – б – а – д – в – г	57 – г
3 – а	58 – г
4 – любов та повага у поєднанні з вимогливістю; розуміння; прийняття вихованців такими, якими вони є; співпереживання; допомога; щирість	59 – д
5 – високий професійний рівень, рівень	60 – врахування індивідуальних і вікових

внутрішньої культури, наявність власної позиції, тактовність, щирість, вміння спілкуватись на рівних, почуття розумного та доречного гумору	особливостей опори на позитивне, прихованості впливів
6 – маніпулятивні способи самопрезентації – це звертання до певних хитрощів, які приховують в собі небезпеку подальшого розкриття прихованих намірів педагога та розчарування у ньому	61 – метод спеціально-створеної ситуації
7 - так	62 – ні
8 – панібратські стосунки, поступливість, невимогливість, загравання, пусті обіцянки тощо	63 – в
9 – прогнозування негативних наслідків конфлікту, вміння керувати своїм настроєм, вміння визнати допущені помилки і вибачитись, тактовність	64 – так
10 – б – а – г – в – д	65 – 3 – 2 – 4 -3
11 – а – в – б – д – г	66 – б
12 – в	67 – 5
13 – б	68 – 1, 2, 5, 8
14 – звичка відкладати на потім, нерегулярність, лінь, відсутність сили волі, негативний вплив оточуючих тощо	69 – принцип безумовного позитивного ставлення до особистості виховання
15 – б, г	70 – б
16 - а	71 – приклад
17 – б – в – а – г	72 – г
18 – так	73 – принцип безумовного позитивного ставлення до особистості виховання, принцип прихованості виховних впливів, принцип поєднання поваги з вимогливістю
19 – так	74 – в
20 – думки	75 – 2
21 – д	76 – 1
22 – так	77 – 1
23 – г	78 – в
24 – а, в	79 – сугестивних
25 – а, д	80 – перцептивні
26 – а, в, г, д	81 – організаторські
27 – а, в	82 – перцептивні
28 – а	83 – сугестивні
29 – так	84 – перцептивні
30 – а, в, д	85 – сугестивні
31 – в	86 – сугестивні
32 – а	87 – а
33 – в	88 – в
34 – г	89 – а
35 – так	90 – в
36 – б, в, г	91 – г
37 – а, є	92 – д
38 – 2) з'ясування причин важковихованості; 4) включення у позитивну діяльність	93 – г

39 – в – а – б – д – г	94 – а, в
40 – в	95 – так
41 – г	96 – 3
42 – в	97 – 3
43 – а, б, в, д, е	98 – 1
44 – б	99 – 2
45 – в	100 – 1
46 – в	101 – 2
47 – в	102 – 2
48 – опора на позитивне в дитині	103 – 3
49 – поєднання педагогічного керівництва з розвитком ініціативи та самостійності	104 – 2
50 – принцип безумовного позитивного ставлення до особистості виховання	105 - 2
51 – ні	
52 – педагогічно доцільна само презентація	
53 – 3	
54 – 2	
55 – переконування навіювання	

Додатки

Додаток № 1

Педагогічний аналіз фільму Д. Асанової «Пацани».

Фільм «Пацани» яскраво висвітлює причини відхилень у поведінці підлітків, особливо ті, які пов'язані з недоліками сімейного виховання:

- *відсутність педагогічної культури батьків.*
- *Неузгодженість виховних впливів дорослих членів сім'ї та скандали у присутності дітей. Так, спостерігаючи взаємовідносини та лексикон батьків Зайцева («Заткнись!», «Дура!», «Идиот!»), мимоволі згадуєш слова*

С.Маршака: «Когда родители хамят, растят родители хамят, и вырастают хамы, как папы, так и мамы».

- *Незнання та нерозуміння батьками внутрішнього світу своїх дітей. Фільм також висвітлює і соціальні причини важковиховуваності (представників таких соціальних інститутів, як міліція, суд, цікавить лише негативний результат вчинків підлітків та міра їх покарання). Лише Паша вникає і намагається зрозуміти мотиви асоціальної поведінки свого юного вихованця та переконує суддів дивитись на нього не лише через призму закону.*

Приїхавши разом з Пашею і його юним вихованцем у спортивно-трудоий табір, ми спостерігаємо виховний процес, об'єктом якого є важковиховувані підлітки.

Паша розуміє, що результатом цього процесу повинні бути позитивні зміни у свідомості його вихованців, у ставленні до самих себе, до оточуючих. Говорячи

його словами, «щоб їм стало соромно перед самим собою».

Взявши орієнтацію саме на такий результат, він усвідомлює, що його виховні впливи тільки у тому випадку «проростуть» у свідомість вихованців, перейдуть у внутрішній план їх особистості, якщо він впливатиме на їх почуття, або, як він сам про це говорить кореспонденту, «якщо я розбуджу їх серця».

Це можливо тільки при зустрічній активності вихованців. Однак її неможливо забезпечити, не враховуючи таких важливих закономірностей процесу виховання, як:

- результативність виховного процесу залежить від активності його учасників;
- результативність виховного процесу залежить від організації спілкування та діяльності;
- прийняття вихованцем виховних впливів залежить від ставлення до вихователя;

Ось чому на відміну від свого заступника Олега Павловича Паша вибирає такий стиль спілкування, який характеризується не позицією «над», а позицією рівного, взаємоповагою, взаєморозумінням, гуманним ставленням до вихованців при розумній дистанції та у поєднанні з розумною вимогливістю до них. Стиль спілкування Олега Павловича формує тільки ненависть до нього, оскільки демонструє відкриту негативну установку до пацанів, нав'язування їм своєї волі, нетерпіння до заперечень, підкреслювання своєї вищості над ними тощо. (Згадаймо його звертання до Шмирьова: «Назад!», «Как вполз, так и выползи», «Стоять!», або методи впливу на вихованців, які зводяться тільки до покарання: заборонити, прив'язати до дерева, вигнати з табору, покарати працею тощо).

Не випадково, крокуючи з піснею «Что-то мою волю прячут-отнимают...» пацани спрямовують на Олега Павловича свої погляди, сповнені ненависті.

Стиль спілкування Паші допомагає забезпечити з пацанами не зовнішній, а внутрішній, духовний контакт... Саме він є важливою умовою того, що його виховні впливи переходять у внутрішній план особистості вихованців та викликають післядію (зміни у поведінці пацанів, у їх ставленні до себе та оточуючих).

Прослідкуємо за поведінкою Паші і спробуємо визначити ті чинники, які сприяють забезпеченню духовного контакту з пацанами.

По-перше, він любить дітей. Може зовні ця любов не завжди проявляється, однак вони відчують внутрішню Пашину прихильність, симпатію та повагу до них.

По-друге, він розуміє їх і кожного з них приймає таким, яким він є.

По-третьє, він співпереживає їм, відчуває їх внутрішні проблеми (згадаймо пацана, до якого в день приїзду батьків спеціально підсів Паша із заздалегідь приготованим подарунком, оскільки знав, що до нього ніхто не приїхав).

По-четверте, він допомагає їм:

допомагає і підтримує свого юного вихованця на суді, якого більш нікому підтримати; допомагає звільнити Шмирьова, який безвинно постраждав; допомагає Зайцеву, що симулює хворобу, і везе його до лікарні, обнявши як рідного сина.

Якщо любов — це прояв почуттів, розуміння — прояв інтелекту, то допомога пацанам — це воює конкретні вчинки Паші. Це відображає дієвість його слів та вчинків.

Отже, визначивши мету, яку поставив Паша, здійснюючи виховний процес, і ті чинники, які забезпечують реальність її досягнення, звернемось до засобів досягнення мети.

Здійснюючи вплив на свідомість і застосовуючи при цьому методи словесно-емоційного впливу (короткі виховні монологи, діалоги, дискусію під час перегляду документального фільму «Ситуація»), Паша одночасно впливає і на підсвідомість, включає в діяльність і здійснює корекцію їхньої поведінки.

Поетичні роздуми під впливом фільму «Пацани»

<i>И в последний раз мы видели те фрагменты из кино, А серьезные наши лица Отражали немое кино Нашей жизни... На экране искатель истины из картины «Пацаны» Паша, друг наш, тренер истинный мчался в свет из пелены От жестокости, безверья, безнадежности, невзгод</i>	<i>уводил и нас он дверью, что к прозрению ведет. «Я подозревал коня» - Песня звучит, как набат. Песня теперь у меня В сердце останется, брат. Боже правый Какая душа!!! И какой очищения путь! Побеждает, преграды круша Человечности праведной суть.</i>
---	--

Про результати вивчення педагогічних дисциплін на основі спостереження за живим навчально-виховним процесом, відображеним на відеоекрані свідчать і виконані студентами творчі письмові завдання на співставлення педагогічних явищ, а також завдання на виявлення підтексту педагогічних метафор із художніх фільмів про школу

Додаток №2.

Педагогічні роздуми під впливом фільму «Доживемо до понеділка»:

Наведене нижче письмове завдання, виконане студентом інституту фізичної культури і спорту Баренком Денисом, передбачало обґрунтувати, «Кому із вчителів (фільм «Доживемо до понеділка») Ви довірили б виховання власних дітей: демократичній вчительці англійської мови Наталі Сергіївні чи авторитарному вчителю історії Іллі Семеновичу?

Єдино головним чинником мого рішення в даній ситуації є лише турбота про дитину. Адже кожен гарний батько повинен передусім турбуватися про подальшу долю власної дитини. Кожен із вчителів, на мою думку, є перш за все особистістю, особливо добре це видно у випадку з викладачем історії Іллею Семеновичем. Він є гарним фахівцем, прекрасно знає свій предмет. Але, я вважаю, що на перешкоді максимальному втіленню його педагогічного потенціалу стає його особисте життя. Авторитаризм, який демонструє історик, не є ефективним стилем педагогічного керівництва. Авторитарне ставлення до колег, особливо до недосвідчених, молодих (це ми бачимо в багатьох випадках), призводить до певної негативізації ставлення колег до нього. Але Ілля Семенович користується безумовною повагою як з боку учнів, так і колег. На фоні його авторитарного ставлення до учнів ясно вимальовуються гуманістичні переконання історика. Він може вислухати думку учнів, може погодитися з нею і навіть прийняти її. Ілля Семенович людина дуже досвідчена, як в педагогічному плані, так і в життєвому. На мою думку, в організованому ним навчальному і виховному процесах відчувається тверда чоловіча рука, якої так бракує в сучасній школі! це без сумніву величезний плюс його педагогічному «Я».

Мені здається, що його особисті проблеми, хоча й опосередковано, але все ж таки впливають на стосунки з дітьми. А це вже без сумніву величезний мінус його педагогічному «Я». Адже гарний вчитель повинен, заходячи до класу, залишати власні проблеми, турботи, переживання за порогом класу.

Мені надзвичайно симпатична вчителька англійської мови Наталя Сергіївна. Вона без сумніву є улюбленицею учнів, як завдяки своїй яскравій зовнішності, так і завдяки беззаперечному гуманізму у ставленні до учнів. Її педагогічна компетенція, на мою думку, теж знаходиться на досить високому рівні. Дуже імponує її стиль педагогічного спілкування, безумовний демократизм у взаємостосунках з учнями, хоча подекуди її демократичне ставлення до учнів має незначні ліберальні відхилення, а це вже певний мінус. На відміну від Іллі Семеновича, Наталя Сергіївна більш благополучна особистість, як мені здається, у плані особистого життя і перш за все завдяки своєму віку, адже на відміну від Іллі Семеновича в неї ще все попереду. Мені здається, що її молодий, навіть ще в

деяких проявах юний вік, абсолютно не шкодить їй у відносинах з учнями.

Найбільша перевага Наталії Сергіївни над істориком полягає в тому, що вона дійсно переймається долею учнів, їхніми справами, переживаннями, проблемами. У цьому відношенні Ілля Семенович значно їй програв.

У даному випадку ці дві без сумніву яскраві особистості протиставляються і тому вони так яскраво виглядають на фоні одне одного. Дуже багато названо мною переваг, достоїнств цих педагогів, але щоб удосконалити свою педагогічну майстерність, на мою думку, Іллі Семеновичу потрібно розрізняти професійну діяльність і особисте життя. Постать історика набагато складніша ніж постать вчительки англійської мови, тому що Наталя Сергіївна має педагогічні перспективи і здатна прогресувати. А Ілля Семенович до педагогічного прогресу вже не здатен, його життя тече на повному автоматі і, мені здається, що змінити будь-що він уже не в силах. Наталя Сергіївна молодий оптиміст, який прагне працювати, долати перешкоди, вірить у майбутнє і цим вона здатна заразити дітей — це величезний плюс їй як гармонійно розвиненій особистості і педагогу. Ілля ж Семенович ось-ось остаточно розчарується в житті, його поки що не досить помітний песимізм згодом нагадає про себе, зараз він проявляється і байдужості до дітей, а потім...

І тому, якщо б мені довелося вибирати між цими двома вчителями, я звісно вибрав би викладача англійської мови Наталю Сергіївну.

Додаток №3

Сценарій виховного заходу з самовиховання з використанням відеофрагментів на тему. «Дороги, які ми вибираємо»

Ведучий: Є два види активності - зовнішня і внутрішня. Одна знаменита людина сказала: „Думки і почуття мають велику силу. Силу - перемагати та підкорювати наше тіло. " Сьогоднішня година спілкування не вимагає від вас активності вербальної, оскільки мова йтиме про самовиховання. Її ціль - викликати діалог з собою, вийти на осмисленість свого власного вибору (самовдосконалення чи саморуїнування).

В моїх руках письмові роздуми студентів інституту фізичного виховання і спорту після вивчення ними курсу педагогіки, які і спонукали до вибору теми сьогоднішньої розмови:

- ...До появи у моєму студентському житті педагогіки, я був схожим на кораблик, який втратив свій орієнтир. Одного разу я зрозумів, як важливо

навчитись самому керувати цим кораблем, вибравши вірний напрямок. Я тоді дійсно змінив курс під впливом однієї людини, за, що їй вдячний...

- ... Чим більше я прикладаю зусиль, щоб чогось досягти в житті, тим більше я розумію, наскільки я заржавів і перебуваю у серйозному моральному застої. Я застряг, неначе той механічний птах...

- ... Погане з часом зливається з нами. Ми думаємо, що прийде час і ми зможемо звільнитися від нього. Але час йде, а воно глибше і глибше проникає в нас, створюючи серйозні проблеми і перешкоди в житті. Інколи заводячи в глухий кут, з якого вже неможливо знайти вихід. Тоді починаєш думати, чому не зупинився вчасно...

- ... В мене є багато друзів, які не товаришують з законом. Чим далі, тим все в більшій мірі помічаю, що перестаю володіти собою. Мною починають керувати інші і збивають з вірного шляху...

До цих роздумів були б доречними слова пісні Є.Крилатова: «А куда наш следующий шаг. Страшно если мы шагнем не так...»

Куди ж наступний наш крок?..

Варіант перший. Біг на місці, або постійне буксування, коли все відкладається на потім. А коли настає потім - оглядаєшся назад і стає гірко від того жалюгідного стану, в якому ти себе бачиш. Там, позаду, все пусто і безтолково. Роки пройшли, а життя ще і не починалось...

Далі на екрані **фрагмент фільму «Велетень»**.

На лавочці хлопець, який знаходиться в стані «застою». Бездіяльність, лінь, безцільність та беззмистовність життя. Мимо проходить його знайома, зупиняється і між ними відбувається коротка розмова:

- Что ты делал все эти дни?
- Ничего...
- Ничего — это скучно, парень, подумай об этом.
- И я подумал об этом. С тех пор я стал очень много думать...

Його змінює **фрагмент фільму «Заплати іншому»**.

Підліток дає інтерв'ю телекореспонденту, збагнувши сенс життя і змінивши спосіб мислення. Монолог вражає своєю невідповідністю віку юного героя:

Теперь я думаю, что жизнь — не такое уж дерьмо. Но это нелегко признать тем, кто привык к тому, есть. Они ничего не хотят менять. Они поднимают лапки. Итогда они проигрывают...

Далі на екрані вчителька англійської мови веде бесіду зі своєю ученицею

(фільм «Небезпечні думки»).

...Иногда мы делаем ошибки и с этими ошибками продолжаем жить дальше. Делаешь неправильный выбор — и все идет наперекосяк...

Ведучий: То куди ж наш наступний крок?..

Варіант другий. Він ще небезпечніший. І як правило, є наслідком першого варіанту. Ти намагаєшся подолати внутрішню кризу, знайти вихід. Але часто та опора, яку ти знаходиш, виявляється східцями, які ще в більшій мірі ведуть тебе донизу. Замість того, щоб піднятися - ти опускаєшся, деградуєш, навіть не усвідомлюючи, що своїми власними руками вводиш в себе програму на саморуйнування.

Ці слова супроводжує наступний **відеофрагмент з фільму «Доживемо до понеділка».**

На екрані молода симпатична вчителька англійської мови Наталя Сергіївна (Ірина Печернікова). Кнопка «стоп» затримує увагу на її чарівному обличчі

Ведучий:... коли в цієї чудової актриси була внутрішня криза, знайомий актор вирішив підтримати її, запропонувавши випити чарку коньяку. Потім в театрі вона буде «тримати обличчя», а по дорозі додому купувати коньяк, щоб вдома втішити і підбадьорити себе. Одного разу спробує кілька днів не торкатись спиртного і жахнеться, зрозумівши, що вже над собою не владна. Настане час, коли в гаманці залишатимуться тільки копійки на хліб і їжу для собаки. Потім Ірина поміняє свою московську квартиру на халупку в селі, де живе до цих пір, закодована від алкоголю. Зараз акторка пише книгу. Кожного дня по кілька рядків, щоб відтягнути болюче питання: «Що далі?..»

Далі знову натискається кнопка «Пуск». Обличчя актриси оживає, а з її уст звучить: *«Извините, ребята, я была не права...»*

Ведучий: Інколи в твої руки попадає інший засіб саморуйнування. Той, який красивим жестом виймається тобою з красивої пачки. Внутрішній голос тривожно застерігає:

- Зупинись!
- Отямся!
- Прислухайся до мене!
- Подумай про наслідки!
- Будь сильнішим від своїх бажань!
- В твоїх руках небезпечна зброя, яка наносить подвійний удар: по тобі і по твоїх майбутніх дітях!
- Але ти безвольний, залишаєш його без відповіді, свідомо роблячи

ще один черговий крок до низу.

Зі слів педагога увага знову переключається на екран. **фрагмент лекції російського академіка** приголомшує своєю гостротою та відвертістю.

...Когда я вижу курящую девушку, у меня внутри все холодеет... Вы когда-нибудь видели, как происходят роды? Ребенок в утробе матери находится в специальном кожаном мешочке, В этом мешочке находятся околоплодные воды. В этих водах плавают, развиваясь, ребенок. Накануне родов ребенок прорывает этот мешочек и у роженицы отходят воды. Спустя какое-то время — сразу рождается и ребенок. Но иногда ребенок не может прорвать этот мешочек и рождается прямо в мешочке. Про таких мы говорим: «Родился в рубашке». Потом вскрывается этот мешочек. Если беременность у женщины протекала нормально, мы видим светлые воды, с приятным запахом, и розовенький ребенок плавает в них. Но если, не дай Бог, женщина в процессе беременности курила, либо ее обкуривал идиот-муж, то после вскрытия этого мешочка — оттуда, прямо как из пепельницы с окурками, - тяжелейший табачный дух. Воды мутные, грязные, и синий ребенок, полуживой, с кислородным голоданием, лежит в этой мути. Если бы курящая женщина видела это, она бы никогда больше не брала эту отраву в рот...

Далі обличчя академіка змінюється обличчям молодої симпатичної пари (**фільм «Школьные узы»**).

Сучасні, привабливі, закохані хлопець і дівчина сидять за столиком в кафе. Парубок запалює дівчині цигарку. Звучить діалог:

- Ты не куришь?
- Пробовал, но не поправилось...
- Ты слишком хорош. Это чтобы сразить матерей?
- Каких матерей?
- Всех твоих девушек.
- Нет, у меня не большая практика.
- Ты так отличаешься от других ребят.
- Чем?
- У тебя серьезный подход к жизни...

Ведущий: Коли мені особисто пропонували цигарку, я уявляв перед собою терези і зважував: на одну чашу клав так зване короткочасне задоволення, а на другу - ті проблеми, які воно породжує і рабську залежність. Відмовившись,

відчував радість від ще однієї маленької перемоги над собою. То куди ж наш наступний крок?

Варіант третій.

Прозріння: я не так живу. А якщо буду так продовжувати, в мене не буде майбутнього. Мій механічний птах заплутався і від безсилля застряг між гіллям, припинивши політ. Знову той самий внутрішній голос:

- Не здавайся!
- Здобудь перемогу над собою!
- Не бійся поразки!
- Візьми свою висоту!
- Від твоєї рішучості залежить твоє майбутнє!

Я пересилию себе і приймаю рішення - зупинитись, змінити спосіб життя і спосіб мислення. Я відриваюся від негативного середовища і стаю на шлях вдосконалення самого себе. Мої думки переходять у мої дії...

На екрані знову **фрагмент з фільму «Велетень»:**

*Хлопець підходить до дерева, в гіллях якого застряг механічний птах, знімає його, заводить і знову запускає в небо, милуючись його вільним польотом у синьому небі (метафора виходу зі стану застою і включення в активну діяльність). Політ птаха припиняє **фрагмент фільму Д.Асанової «Пацани»**.*

Сцена прозріння героя фільму Рубльова, який після ситуації зради «так званого» свого друга Зайцева, що постійно ним маніпулював, нарешті оцінює справжню і щиру турботу про себе тренера Паши, якому він досі чинив опір. У свідомості Рубльова відбувається вибух. Підбігши після підлого вчинку Зайцева до Паши, він кричить: «Паша прости! Я все поняв! Питть брошу! Все брошу! Паша прости! Не буду більше! Все! Завязал! Завязал я с зтим!»

Прозріння Рубльова змінює наступний відеофрагмент (**фільм «Тюремний вчитель»**). *Вчитель, який вже встиг своєю поведінкою, вчинками викликати до себе довіру в учня, що тривалий час протидіяв йому, переконує його змінити погляди на життя і спосіб поведінки.*

Вчитель: - Хочеш один на один

Учень: - Чего ты хочешь?

Вчитель: - Я не хочу, чтобы ты сдавался. Ты, слишком особенный, чтобы вот так портить себе жизнь.

Учень (продовжуючи зовні за інерцією чинити опір, але внутрішньо прозріваючи): – Похоже, что ты сам ищешь спасения.

Вчитель: – Габриель, я знаю, що значить, коли люди здаються. Я знаю, що значить сдатися самому. Я просто хочу знати, що ти со мною.

Після деяких роздумів учень підходить ближче до вчителя і протягує йому руку, даючи зрозуміти, що він внутрішньо прийняв його слова і готовий зробити висновки.

В останньому відеофрагменті (**фільм «Футбольна команда»**) Тренер звертається до спортсменів, спонукаючи їх до боротьби з собою з метою самовдосконалення. На екрані благородні, серйозні обличчя молодих хлопців, в очах яких - внутрішнє прийняття слів тренера і готовність до активних дій. Слова тренера логічно завершують зміст попередніх відео фрагментів:

И мы не должны бояться поражения. В этой борьбе нет места страху. Если мы выйдем на поле и будем осторожничать, - нам останется только всю жизнь сомневаться в себе. Но если мы выйдем на поле и отдадим ему абсолютно все — это будет героизм. Так будем героями! Будем! Вперед парни!

Ведучий: Бажаю, щоб наша розмова продовжилась у безконечних фрагментах вашого власного життя. Будьте мудрими! Слухайте свій внутрішній голос і пам'ятайте, що **запізнитись можна назавжди!**

P.S. Реакція–відзив на виховну бесіду «Дороги, які ми вибираємо» студентки III курсу інституту іноземних мов:

Я палила з 9 класу. Свою звичку не вважала шкідливою, хоча багато чула, читала, знала про негативні наслідки паління. Коли на виховному заході стала йти про це мова, подумала: «Знову про це... Нічого нового не почую...». Однак його зміст на мене сильно вплинув, особливо вразив фрагмент де студент інституту фізичного виховання і спорту розповідав про наслідки паління для майбутніх мам, для маленьких дітей. Факти приголомшили і викликали серйозні роздуми про те, що я роблю...Дзвоник з пари... Перерва... Вийшла за межі університету взяла цигарку... Перед очима – фрагмент фільму, колір шкіри маленької дитини, жах... Не хочу палити! Не буду палити! Не можу! Я вдячна долі, випадку, що так вчасно почула і усвідомила таку інформацію.

Додаток №4

Сценарій виховного заходу з використанням відеофрагментів

«Подорож у глибини власного «Я»

Ведучий. Сьогоднішня година спілкування не вимагає від вас активності **вербальної**, оскільки мова йтиме про самовиховання.

Її ціль – викликати **діалог з собою**, вийти на **осмисленість** свого власного внутрішнього змісту.

Відомо, що самовиховання включає в себе послідовність таких кроків:

- 1) **інтерес** до власного самовдосконалення;
- 2) його перехід у **потребу**;
- 3) **бажання** (хочу, бажаю покращувати себе);
- 4) приймаю **рішення**;
- 5) здійснюю **самооцінку**;
- 6) ставлю **мету**;
- 7) складаю **програму**;
- 8) активізую **волю** для її виконання;
- 9) **регулярність** та систематичність подальших кроків.

Сьогодні наші помисли ми сконцентруємо на етапі **самооцінки** (крок №5), ціль якого провести *внутрішню ревізію*, здійснити *внутрішній суд*.

«Прекрасні ми, – говорив психолог Платонов, – коли пізнаємо самих себе; потворні (огидні), коли цього не робимо».

Коли відомого футболіста Андрія Шевченка запитали, чи є у нього вороги, – він відповів: «Так, є. Але вони не зовнішні, а *внутрішні*. Це мої недоліки, з якими я завжди вступаю в боротьбу».

Але перш ніж завдавати ударів по ворогу, потрібно здійснити *розвідку* і відзначити на карті ті місця, в яких знаходиться ворог.

У моїх руках письмові роздуми на тему «Подорож в глибини мого власного «Я»». Це результати вашої власної розвідки, здійсненої вами попередньо.

...Я розумію, що роблю у житті щось неправильно. Засмучуюсь через дрібниці. Не можу керувати своїм настроєм. У мене немає чітких принципів. Я витрачаю дарма дуже багато часу. Лінивий. Я несерйозна людина. Дуже себе жалію. Це неприйнятно для майбутнього спортсмена. Дякую, що розкрили мені очі на власні недоліки.

...Я належу до тих людей, що завжди «починають нове життя». Не живу, а весь час лише починаю жити. І весь час знаходжусь на початку. На початку – без продовження. Точніше навіть не на початку, а тільки в думках про початок.

деталям, то очень много негативного обнаружишь.

Наступний відеофрагмент – інтерв'ю режисера фільму «Пацани» Д. Асанової.

Фрагмент №3

Как бы трудно, как бы тяжело не было их становление (Они считают себя и неистовыми иногда. Оказывается, не только взрослые считают их трудными. Но они и сами себя считают трудными) – это суметь однажды вернуться в свой мир. И хоть раз задать вопрос: Кто я? Зачем и почему я? Что я могу сказать тем подросткам, которые только-только становятся? Действительно, она дается только один раз – эта жизнь. Вот и все.

Далі на екрані – бесіда психотерапевта з важковиховуваним хлопцем, який втратив життєві орієнтири. Психолог зумів достукатися до його серця, знайшов слова, які відповідають його внутрішньому стану:

Фрагмент №4

После нашей вчерашней встречи я много думал о тебе. И пришел к выводу, что ты всего лишь мальчик. Я гляжу на тебя и не вижу серьезного человека. Я вижу задиристого, перепуганного малыша. Но ты гений. И никто не видит у тебя этой глубины.

Я чувствую, что смог бы помочь тебе, если бы ты сам рассказал о себе, кто же ты. Но ты не хочешь этого делать. Ты сам в ужасе от того, что мог бы рассказать».

Потім залишає його наодинці з собою, кинувши фразу: «Теперь твой ход».

Наступний відеофрагмент – бесіда двох друзів-студентів. Серйозний діалог. Серйозні обличчя:

Фрагмент №5

– Я завидую тебе.

– Мне? Почему?

– *Потому, что если ты получишь то, чего хочешь, - ты заслужишь это. Если не получишь, – ты справишься. Ты не живешь в соответствии с чьим-то ожиданием. Ты знаешь, кто ты. И потому люди к тебе тянутся. Не потому, что ты классный защитник.*

На екрані знову звучить мелодія «Миттевостей», під яку продовжується писатись текст:

Фрагмент №6

*У каждого мгновенья свой резон,
Свои колокола, своя отметина.*

*Мгновенья раздают
Кому позор,
Кому бесславые,
А кому бессмертие!*

Ведучий: Контент-аналіз ваших роздумів призвів до цікавих **висновків** про те, як **важливо** не стільки визначити недоліки, скільки *зайняти* відповідну *позицію* по відношенню до них. Спробуйте визначити самі, на якій позиції знаходитесь ви.

Позиція №1. Людина свої недоліки взагалі не помічає. Не бачить, що вона *зіпсована, пошкоджена* або *небезпечно хвора*. І замість того, щоб лікуватись, продовжує все більше і більше себе *запускати*.

Така людина керується наукою, про яку говорив педагог Ушинський: «Самая легкая в мире наука – невежество. Она дается легко и не печалит душу».

А ще російський філософ Соловйов: «Человек, который довольствуется своей человеческой ограниченностью и не стремится выше, неизбежно тяготеет и ниспадает до уровня животности».

Серед таких є люди взагалі не здатні до адекватної самооцінки: *настільки самовпевнені, засліплені собою*, що не помічають своєї недосконалості і недостатності.

Позиція №2. Людина знає про свої недоліки, але вони її не засмучують. Займає *пасивну позицію* відносно них, *«закриває очі»*, *не протидіє*, а навпаки, *поступається*, йде *«на поводу»*. І доходить до того, що вони набувають хронічної форми.

Знову переключається увага на екран:

Герой фільму «Заплати іншому» (підліток) дає інтерв'ю телекореспонденту після того, як збагнув сенс життя і змінив спосіб мислення:

Фрагмент №7

Теперь я думаю, что жизнь – не такое уж дерьмо. Но это нелегко признать тем, кто привык к тому, что есть. Они ничего не хотят менять. Они поднимают лапки. И тогда они проигрывают...

Монолог пілітка переходить у діалог сучасних старшокласників (хлопця і дівчини):

Фрагмент №8

Дівчина: *Мне кажется, что ты прошел и огонь, и воду, и медные трубы...*

Хлопець: *Нет! Может быть, я и прошел, но еще пока одну только воду. Никакого такого особенного огня и медных труб я не проходил. И никакой я не красивый, а хилый и не спортивный. И еще я подслеповатый. Почти урод. Уж*

моральный – это точно. И никакой я не умный, а молчу я чаще всего просто потому, что мне нечего сказать. И еще я трус – живу так, как складываются обстоятельства. А умные, мужественные люди складывают эти обстоятельства для себя сами.

Далі на екрані фрагмент фільму «Велетень» (**фрагмент №9**): сидить на лавочці хлопець, який знаходиться у стані «застою». Бездіяльність, лінь, безцільність та беззмістовність життя. Мимо проходить його знайома, зупиняється і між ними відбувається коротка розмова:

– *Что ты делал все эти дни?*

– *Ничего...*

– *Ничего – это скучно, парень, подумай об этом.*

– *И я подумал об этом. С тех пор я стал очень много думать.*

Позиція №3. Людина помічає недоліки. Усвідомлює їх негативний вплив. Займає негативну позицію відносно них. Однак продовжує їх *носити в собі*. В думках і на словах засуджує, а в діях не протидіє. Любить пофілософствувати про їхню шкідливість, але далі роздумів і розмов не йде.

Позиція №4. Моє ставлення до моїх недоліків *вороже*. Я їх *ненавиджу*. Я їм *активно протидію*. Я їх *викорінюю*.

Спортсмен і письменник Юрій Власов, який був найсильнішою людиною у світі, говорив: «Зламай старий характер, створи новий. Ні на хвилину не опускайся в старий характер. Старий характер загрожує старими хворобами».

Визначайтесь, на якій позиції знаходитесь ви.

Ціль нашої сьогоднішньої години спілкування полягала у тому, щоб *увійти* в самого себе, уважно роздивитись, що там робиться, підняти над собою вчорашнім до рівня осмисленості свого життя, відчути відповідальність за особисту долю. І розпочати боротьбу з собою.

Одного разу відомий письменник, який осліп і не міг рухатись, отримав листа від свого друга, який писав: «Мне стало казаться, что мы живем не в полную меру, что уходят куда-то силы, время, жизнь, что не успел сделать что-то важное сегодня, вчера, позавчера...»

Письменник відповів:

«У меня кошмарно болят глаза. Слепые глаза. Нечеловечески болят. Под веками словно крупный песок насыпан. Жжет. Это опасно. Но куда страшнее и опаснее лень и внутренняя опустошенность. Это, действительно, страшно. И нужно срочно собирать консилиум друзей и спасать человека, так как он гибнет. Я и сейчас живу намного радостнее и счастливее тех, кто приходит ко мне

просто из любопытства. У них здоровые тела, но жизнь они проживают бесцветно, скучно. Они меня считают несчастным, а я думаю об их убожестве и о том, что низачто не обменял бы их роли.

Знову увага переключасться на екран:

Фрагмент №10

*Из грохотных мгновений соткан дождь,
Течет с небес вода обыкновенная,
И ты порой почти полжизни ждешь,
Когда оно
придет,
твое мгновение.*

В останньому відеофрагменті №11 (фільм «Футбольна команда») тренер звертається до спортсменів, спонукаючи їх до роботи над собою. На екрані благородні, серйозні обличчя молодих хлопців, в очах яких – внутрішнє прийняття слів тренера і готовність до активних дій. Слова тренера логічно завершують зміст попередніх відеофрагментів.

И мы не должны бояться поражения. В этой борьбе нет места страху. Если мы выйдем на поле и будем осторожничать, – нам останется только всю жизнь сомневаться в себе. Но если мы выйдем на поле и отдадим ему абсолютно все – это будет героизм. Так будем героями! Будем! Вперед парни! Вперед!

Ведучий: Як сказав відомий поет: «У каждого есть в жизни высота, которую он должен взять когда-то». Бажаю кожному з вас взяти свою висоту, і щоб кожен, вступаючи в боротьбу з самим собою, виходив з неї тільки переможцем.

На етапі самооцінки працювала ваша свідомість і почуття. А далі ваші дії, ваша воля, і ваші зусилля. Пам'ятайте, що від вашої рішучості залежить ваше майбутнє. Без неї існує небезпека залишитись у вашому минулому назавжди. Бажаю успіхів!

Рекомендована література з сучасних педагогічних технологій викладання фізичної культури

Основна

1. Апанасенко Г. Рівень здоров'я і фізіологічні резерви організму / Г. Апанасенко, Л. Довженко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2007. - №1. – С.17-21.
2. Бенедіктова Л. Лікувальна фізкультура в школі. – К.: Впид дім “Шкіл. світ”: Вид. Л.Галіцина, 2006. – 128с. – (Б-ка “Шкіл. світу”).

3. Бондаренко І.Й. Збереження здоров'я учнів у процесі фізичного виховання / Здоров'я через освіту. Матеріали міжгалузевої науково-практичної конференції, 22 квітня 2009 року. – Т.1. – С.287-292.
4. Булгаков О.І. Сучасні педагогічні технології в системі фізичного виховання. – Вінниця, 2011. – 112 с.
5. Васьков Ю.В. Педагогічні теорії, технології, досвід (Дидактичний аспект). – Х.: 2000. – 120 с.
6. Демінська Л.О. Аналіз змісту й умов використання здоров'язберігаючих технологій у системі загальноосвітніх шкіл // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2010. - №11. – С.23-26.
7. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Навчальний посібник. – К.: Академ. Видавництво, 2004. – с. 35-37.
8. Здоров'язберігаючі технології в навчальному закладі / упорядник О. Колонькова, О. Литовченко. – К.: Шк. Світ. – 2009. – 128 с.
9. Кібальник О. Оздоровчі технології для підвищення рухової активності підлітків // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2007. - №4. – С.15-18.
10. Колеченко А.К. Энциклопедия педагогических технологий: пособие для преподавателей. – СПб.: КАРО, 2004. – 368 с.

Додаткова

1. Васьков Ю. В. Система фізичного виховання. 5-9 класи / Ю.В. Васьков. – Харків: Ранок, 2009. – С.44-46.
2. Коджаспиров Ю.Г. Физическая культура раннего христианства / Коджаспиров Ю.Г. // Теория и практика физической культуры. – 1999. - №12. – С.11-16.
3. Максименко А.М. Основы теории и методики физической культуры. – 2-е изд. – М.: Б.и., 2001. – 319 с.
4. Матвеев А.П. Физическая культура личности как проблема педагогики / Физическая культура: воспитание, образование, тренировка.–1998. - №2. – С.10-12
5. Наволокова Н.П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій: Навчально-методичний посібник. – Х.: Вид. Група “Основа”, 2009. – 176 с.
6. Нісімчук А.С., Падалко О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології: Навч. Посібник. – К.: Просвіта, 2000. – 368 с.
7. Прокопенко І.Ф., Євдокімов В.І. Сучасні педагогічні технології у підготовці учителів: Навч. Посібник. – Харків: Колегіум, 2008. – 344 с.
8. Ткачов А.С. Про впровадження інформаційних технологій у діяльність шкільного закладу // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми

фізичного виховання і спорту. – 2007. №7.

9. Шиян Б.М. теорія і практика фізичного виховання школярів / Б. М. Шиян. – Тернопіль: навчальна книга Богдан, 2007. – Ч.1. – 271с.

**10. Рекомендована література з основ виховної діяльності
вчителя фізичної культури**

Основна

1. Бех І.Д. Виховання особистості: навч.-метод. посібн.: у 2 кн./ І.Д. Бех.- К.: Либідь, 2003. – Кн. 1. – 323 с., Кн. 2. – 344 с.
2. Білецька І.О. Методи і засоби особистісно-орієнтованого виховання: навчально-методичний посібник / І.О.Білецька, О.М.Коберник. – Умань, 2009. – 148с.
3. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навчальний посібник / О.І.Вишневський. – 3-є видання, доповнене і перероблене. – К.: Знання, 2008. – 568 с.
4. Галузяк В.М.-Педагогіка: Навч. посібник./ В.М. Галузяк, М.І. Сметанський, В.І. Шахов – Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2007. – 399 с.
5. Галузяк В.М.-Діагностика в системі діяльності класного керівника/ В.М. Галузяк І.Л. Холковська – Вінниця, 2009. – 250 с.
6. Духовна культура особистості / За ред. Чернілевського Д.В. – Вінниця, 2010. – 457 с.
7. Каплінський В.В. 100 складних ситуацій на уроках та поза уроками: навч. посібник/В.В. Каплінський – Вінниця, 2010. – 79 с.
8. Каплінський В.В. Навчально-методичні матеріали до комплексного державного екзамену з педагогіки освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст»/В.В. Каплінський – Вінниця, 2010. – 70 с.
9. Мельничук С.Г. Педагогіка (Теорія виховання): навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів/С.Г. Мельничук.-к.: Слово,2012.-288с.
10. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка/ Н.Є. Мойсеюк – К., 2007. – 655 с.
11. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні // Світ виховання. – 2005. - №4. –С.7-30.
12. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності: навчальний посібник для вищих навчальних закладів/ В.А. Семиченко.-Київ: Вища школа, 2004.-335с.
13. Шейнов В. Искусство убеждать/ В. Шейнов.-М.: приор, 2001,-301с.
14. Щуркова Н.Е. Прикладная педагогика воспитания: учебное пособие / Н.Е. Щуркова. –СПб: Питер, 2009. – 366с.

Додаткова

15. Амонашвілі Ш. Истина школы / Ш.О. Амонашвілі. – К.: А.М. Богданов, 2005. – 72с.
16. Галузяк В.М. Концепція морального виховання В. Сухомлинського/В.М. Галузяк// Педагогічні науки: Збірник наукових праць. Випуск 54.–Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. – С. 128-132.
17. Галузяк В.М. Особистісна зрілість педагога як фактор гуманізації виховання / В.М. Галузяк // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Вип. 27. – Вінниця, 2009.-с77-78.
18. Демянюк Т. Духовно-моральне виховання особистості: інноваційний підхід / Т.Демянюк, Л.Мельничук, М.Байрамова // Позакласний час плюс. – 2008. - №11. – С.2-

- 44.
19. Драйден Гордон, Вос Джаннет. Революція у навчанні/ Гордон Драйден, Джаннет Вос. – Львів: Літопис, 2005. – 541 с.
20. Калошин В.Ф. Як ефективно діяти вчителю в критичній ситуації / В.Ф. Калошин.: Основа, 2011.-128с.
21. Каплінський В.В. Післядія як показник ефективності навчально-виховного процесу /В.В. Каплінський// Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського. серія: педагогіка і психологія. – Вип. 28. – Вінниця, 2009. С.99-108.
22. Каплінський В.В. Натяк як прийом підсилення ефективності методів виховання /В.В. Каплінський// Наукові записки Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського.: Педагогіка і психологія. – Вип. 16. – Вінниця, 2005. – С. 146-151
23. Коваленко С.Є. сучасні педагогічні технології та їх застосування у виховній роботі закладу / С.Є.Коваленко // Позакласний час плюс. – 2008. - №7. –С.15-26.
24. Кемпбелл Р. Як по-справжньому любити свого підлітка:[пер. з англ.]/Р. Кемпбелл – Черкаси: Смірна, 2005. – 158 с.
25. Крайг Г. Психологія розвитку / Г.Крайг, Д.Бокум. – 9-е изд. – СПб : Питер, 2005. – 240с.
26. Кульневич С.В., Воспитательная работа в современной школе. Воспитание: от формирования к развитию. / С.В.Кульневич, Т.П. Лакоценина– М. – Ростов-на-Дону: Тв. центр «Учитель», 2009 – 86 с.
27. Кухарев Н.В. На пути к профессиональному мастерству: Книга для учителя/ Н.В. Кухарев – М.: Просвещение, 1990. – 159 с.
28. Матвієнко О.В. Виховання школярів: педагогічні задачі і завдання/ О.В Матвієнко – К., 2005. – 197 с.
29. Робоча книга методиста з виховної роботи/упоряд. Н.Тавриш,-К.:Шкільний світ, 2011.-64.с
30. Селевко Г.Приёмы гуманно-личностного воспитания / Г.Селевко // педагогическая техника: секреты педагогического мастерства. – 2007. - №5. – С.13-16.
31. Холковська І.Л. Методика виховної роботи: практикум/ І.Л. Холковська– Вінниця, 2006. – 250 с.
32. Щербань П.М. Прикладна педагогіка: навч.-метод. посібн. для студентів пед. навч. закладів/ П.М. Щербань– К.: Вища шк., 2002. – 230 с.
33. Щуркова Н.Е. Новые технология воспитательного процесса/ Н.Е. Щуркова– М., 1996. – 180 с.
34. Удич З.І. Психолого-педагогічна готовність вчителя до організації самовиховання старшокласників: навчально-методичний посібник. – Тернопіль, 2009. – 248с.
35. Тодчук О.В. Дискусійний клуб для старшокласників/О.В. Тодчук.-К.: шкільний світ, 2011.-112с.